

JURIIDILINE AJAKIRI

ÕIGUS

TOIMETUS:

R. Rägo
peatoimetaja

**E. Ein, K. Grau, T. Grünthal, A.-T. Klilmann,
H. Kristal, E. Maddison, A. Palvadre,
K. Parts, J. Uluots,**

A. Mägi
toimetuse sekretär

S I S U.

Artiklid.

Bukovski, V.: Läti Vabariigi poolt kohtute korralduse ja tsiviilprotsessi alal tehtud muudatusi	49
Palvadre, A.: Eesti Vabariigi Põhiseaduse muutmise eelnõu .	61
Mägi, A.: Märkmeid Eesti Vabariigi Põhiseaduse muutmise seaduse puhul	67
Lindeberg, W.: Kolju ja peaju vigastuste väär formuleerimine kehtivas õiguses	79

Kirjanduse ülevaade.

H. K.: Eduard Kern, Die soziale Gerichtshilfe	85
---	----

Ülevaateid.

Riigikogu tegelus	87
-----------------------------	----

Riigikohtu tegelus.

Administratiivosakond:

Kas Vabariigi Valitsuse 1920. a. 29. aprilli ja 1924. a. 23. aprilli määruse § 4 märkuse ning Autasumaa tarvitamise seaduse §§ 3 ja 6 kohaselt kaotavad üldse pensioniõiguse kodanikud, kellele iseäralise vahvuse eest autasuks maa määratud, ükskõik kui suur tulu sellest maast ka oleks?	88
Kui autoomanik autot tuluallikana ei ole kasustanud, kas siis võib autoga ühenduses olevaid kulusid tulumaksustamisel arvesse võtta?	89
Kas laste- ja vanadekodude juurde kuuluvate talude maad on kinnisvaramaksust vabad?	90

Tsiviilosakond:

Mis on „katastrimets“?	90
Kas varemini kinnistusjaoskonda jõudnud ja tagajärjeta jäetud kinnistuspalve omab sel juhul, kui erakaebus kinnistamise tagajärjeta jätmise üle rahuldati ja rahukogu, kui edasikaebeinstants, kinnistusjaoskonna ülemale ette kirjutas kinnistuspalve rahuldada, mingisugust sissekandevanust nende õiguste ja märkmete suhtes, mis on kinnistatud vaheajal, s. o. peale kinnistuspalve tagasilüket kuni selle kinnistamiseni edasikaebeinstantsi käsul?	91
Millised alimentide hagid alluvad RT 171/172 — 1925 avaldatud Rahukohtunikkuude kohtuallumuse muutmise seaduse põhjal rahukohtunikule?	92

Varia.

T. G.: Esimene Läti õigusteadlastepäev	92
-s.: Uue Tsiviilkohtupidamise seadustiku eelnõu	95
Sõjaringkonnakohtute kohtunikkuude osavõtt kodanlikkuude kohtute tööst	96

Läti Vabariigi poolt kohtute korralduse ja tsiviilprotsessi alal tehtud muudatusi.

V. Bukovski.

Pärinud Vene riigilt kohtukorralduse ja kohtupidamise seadustikud, Läti on teinud neis eriti viimastel aastatel rea üsna suuri muudatusi, mille eesmärgiks oli kiirendada ning lihtsustada protsessi ja anda kohtule suurem võimalus lõppjärelendusena saavutada materiaalselt tõtt, mitte aga piirduda ainult formaalse tõega.

I. Tunnistades maksvaks kõik need endised Vene seadused, mis olid Läti territooriumil maksvad 24. oktoobri 1917. a., Läti Rahvusnõukogu ühtlasi hoidis alal üldiselt kohtuasutiste endise struktuuri, asendades ainult vene rahukohtunikkude kogu, kui 2. apellatsiooninstantssi, ringkonnakohtuga, mis esineb 1. astmena asjade jaoks, mis ületavad rahukohtunikkude võimkonna, kui ka on apellatsiooninstantssiks rahukohtunikkude poolt otsustatud asjade jaoks. Rahukohtunikkude kompetents tsiviilasjus nõudesumma järgi tõsteti alul 500 latini, siis aga 1000 latini. Ringkonnakohtute jaoks apellatsiooninstantssiks tunnistati kogu Läti territooriumi jaoks ühine kohtupalat, missugune koosneb kahest departemangust (tsiviil- ja kriminaaldepart.), kuna kassatsioonidepartemanguks nii rahukohtu kui ka üldiste kohtuasutiste jaoks on kolmest departemangust (tsiviil-, kriminaal- ja administratiivdepart.) koosnev senat. Kuigi põhiseadus näeb ette vandekohtu, pole seni vastavat seadust veel välja töötatud.

Vallakohtutele esialgu jäeti tsiviilasjus nende endine kompetents, mida tõsteti 300 rublani. Kriminaalalluvus neile aga tühistati hoopis. 1922. a. seaduseandja, pettunud vallakohtute tegevusest ka tsiviilasjus, võttis neilt senise kompetentsi, jättes neile ainult: 1) hooldajate ja eestkostjate määramise ja nende järele valvamise õiguse; 2) õiguse tõestada akte

summas mitte üle 300 lati; 3) õiguse kinnitada lapsendamisi valla piirides ja 4) mõnesuguste kohtuotsuste täitmise maal. Praegusel ajal kõneldakse jällegi vallakohtute tegevuse uuendamisest pärimisõiguse alal (pärijate kinnitamine pärimisõigustesse), põhjendades seda sellega, et vallakohtud on elanikele kõige lähemal. Latgalias pole vallakohtuid ellu viidud.

Administratiivõiguse alal võttis Asutav Kogu 4. märtsil 1921. a. vastu seaduse administratiivkohtute kohta (Sead. K. 1921, nr. 59), mille aluseks on pandud end. Vene Ajutise Valitsuse seadus administratiivkohtu kohta. Selle seaduse kohaselt administratiivasjad alluvad kas rahukohtunikule (kaebused valla- ja alevivalitsuste ja ametisikute tegevuse peale) või ringkonnakohtu administratiivosakonnale (kaebused ja protestid linna- ja maakonna-omavalitsuste peale ja seesuguste ametisikute peale, kelle järelevalve võim ulatub linna või maakonna peale); lõpuks kaebused ministrite ja keskningsing ringkonna-valitsusasutiste peale alluvad senati administratiivosakonnale. Seesuguse asjade jaotuse pahekülg on selles, et sel ajal, kui väikeste asjade jaoks, mida arutavad rahukohtunikud, on sisse seatud 3 instantsi (rahukohtunik, ringkonnakohus ja senat kui kassatsiooniinstants), suuremate asjade jaoks, mis alluvad ringkonnakohtule, on ainult 2 instantsi (ringkonnakohus ja administratiivsenat kui apellatsiooniinstants), kuna administratiivsenati otsuste peale, millega lahendatakse kõige tähtsamad kaebused ministrite ja keskasutiste peale, ei saa üldse edasi kaevata.

Kohtunikkude määramise korra alalt tuleks märkida järgmist. Kohtunikud valitakse kooptatsioonisüsteemi järgi vastava kohtuasutise osakonna või departemangu üldkoosoleku poolt ja esitatakse kohtuministri kaudu ministrite kabinetile määramiseks; seejuures aga kohtuminister võib esitada peale valitud kandidaatide ka oma kandidaate (Kohtukorrald. sead. §§ 212—215). Kohtunikkude tagandamatus tekib aga alles nende kinnitamisega saeima poolt. Et aga nende kinnitamiseks saeima poolt pole ette nähtud mingit tähtaega, siis *de facto* on 2 liiki kohtunikke: a) kinnitatud, kes on ühtlasi tagandamatud, ja b) kinnitamatud, keda võidakse tagandada. Seda olukorda võiks parandada sel teel, et kohtunikud esitatakse presidendile kinnitamiseks ja et neid ei lastaks ametikohuste täitmisele enne kinnitamist.

Kohtunikude mitmekohapidamise suhtes on Kohtukorrald. sead. § 246 omandanud uue redaktsiooni: „Keegi kohtuametkonna ametnikest ei tohi pidada teist ametit ei ühistegelises, riigi ega autonoomses majanduslikus ettevõttes ega omavalitsuse majanduslikus ettevõttes. Muu palgalise ameti pidamiseks peab küsitama ministritekabineti eelluba. See nõue ei maksa saeima liikme ameti kohta, haridusametkonna õppejõudude ametite kohta ega juhtude kohta, millal kohtuametkonna ametnik täidab mingeid lisakohuseid seaduse või ministrite kabineti määruse põhjal. Kui keegi nende eeskirjade vastaselt peab mingit muud ametit, siis pärast seda, kui kohtu üldkogu (prokuröride suhtes kohtuministerium) on leidnud, et kõrvalameti pidamine on lubamatu, kohtuminister paneb talle ette viivitamatult lahkuda ametist; kui see isik lahkumispalvet ei esita, siis kuulub ta vallandamisele.“

§ 243-sse on pandud viide § 246-le.

§ 231¹ on täiendatud lausega: „alates nooremast viimasesse ametisse määramise järgi, või kui mitu kohtunikku on määratud samasse ametisse ühel ajal, siis alates nooremast, teenistusse määramise järgi.“

Peale selle on § 231³ täiendatud järgmise tähtsa lausega: „Nimetatud kohtunikel on õigus saada esimene võrdne vakantne ametikoht.“

II. Tsiiviilprotsessi alal Läti hoidis alal endised Vene protsessuaalseadustiku määrused, tehes aga viimastes rea põhjapanevaid muudatusi.

1) Kõige pealt tõsteti tunduvalt kohtulõivu, mida praegu võetakse 4% suuruses hagihinnast, kui viimane ületab 30 latti, ja 3% suuruses, kui hagihind ei ületa 30 latti; aktide sundtäitmise korras võetakse lõivu 2%, kuna tulevase hagi kindlustamise palvetelt võetakse lõivu 1% suuruses; lõpuks higid, mis ei ületa 10 latti, on vabastatud kohtulõivust. Märkimist vajab, et hagihind kõigis alimentide nõudmistes arvutatakse aastase ülalpidamise määraga, mille tõttu enamik alimentide nõudeid, mis vajavad kiiret lahendust ja pole oma iseloomult keerulised, tehti alluvaks rahukohtunikele.

Ei saa aga jätta tähendamata, et kohtulõivu määr (4%) näib olevat liiga suur. Eelistada tuleks saksa süsteemi, mis alandab protsentidemäära käsikäes hagihinna suurenemisega.

2) Prokuratuuri osavõtt hagi asjus on piiratud ainult sünni seaduslikkuse ja abieluasjadega, kui neis asjus puudub kostja ja viimane asendatakse prokuratuuri esindajaga. Ühenduses sellega on kaotatud: § 343 pp. 1, 2 ja 4, samuti §§ 1457, 1460¹⁰, 1911, 1933 ja 1952, kuna paragraafides 561, 1460⁵, 1460⁶, 1460¹¹ ja 1943 on kustutatud neis leiduv viide prokuröri arvamusele ja viimase edasikaebe õigusele. § 804 on aga väljendatud järgmises redaktsioonis: „Pärast sekretäri ettekannet ja ülemprokuröri arvamuse ärakuulamist — asjus, milles seadus nõuab säärast arvamuse avaldamist — senat asub otsusetegemisele.“ Asjad, mis nõuavad prokuröri arvamuse avaldust, on: isikute nõdrameelseks tunnistamise, sünni seaduslikkuse ja abieluasjad (§§ 1922 ja 1344, 343 p. 3).

3) TKS §§ 485—498 ette nähtud poolte, samuti ka tunnistajate usuline vannutamise on asendatud ilmliku töötusega, mille esimees võtab kohtus (Sead. K. 1923, nr. 97). Sellega ühenduses on kaotatud § 493, kuna §§ 494 ja 495 tekstis sõnad: „preester või tema usutunnistuse vaimulik“ on asendatud sõnadega: „eesistuja poolt“. Kui juba Vene ajal poolte vannutamist tegelikult vähe kasustati, siis nüüd kirikliku vande pühaliku külje kaotamisega kaotas see vahend iga tähtsuse ja tegelikult nähtavasti teda üldse ei kasustata. §§ 381 ja 396 on samuti kaotatud ja §§ 95 ja 395 said järgmise redaktsiooni: „Tunnistajad kuulatakse üle pärast neilt vandetöötuse võtmist, kui pooled omavahelisel kokkuleppel ei vabasta neid sellest. Tunnistajaid vannutab rahukohtunik (eesistuja § 395).“ Lõpuks §§ 85 ja 372 kõlavad: „Lapsi 7—14 aastani võib üle kuulata, kuid vandetöötust võtmata.“

4) Kui tunnistaja teiskordselt ei ilmu kohtusse kutse peale, kuulub ta sunniviisil kohtusse toomisele, mida Vene seadus ei lubanud (Sead. K. 1922, nr. 164). Seda reformi võib ainult tervitada, sest ta juurib radikaalselt välja endised kuritarvitused, mil pool, kes oli huvitatud tunnistaja mitteilmumisest, maksis tema eest trahvi, võttes sellega teiselt poolelt võimaluse kasustada tunnistajat, kui võib-olla ainsat tõestusabinõu.

5) Aktide sundtäitmise korras (§ 161¹) võib nüüd täita ka töötasu nõudmisi palgaraamatute ja lepingulehtede alusel, kuivõrt nõutavat töötasu võib fikseerida sissekannete järgi neis

dokumentides. Kohtulõivudest ja -maksudest on need nõuded vabastatud ja kohtulõivuri tasu nõutakse sisse kostjalt, viimase maksujõuetusel tasutakse riigikassast.

Kostja, kes esitab nõude säärase sundtäiteotsuse tühistamiseks, võib paluda otsuse täitmise peatamist mitte teisiti, kui väljamõistetud summa deponeerimisel kohtu deposiiti, mis summa viivitamata makstakse välja töölisel, kui sundtäiteotsust ei tühistata (Sead. K. 1930, nr. 82).

§ 161¹¹ ette nähtud kuuekuine tähtaeg on asendatud kolmekuisega, kuna § 161¹¹ ise on täiendatud järgmise märkusega: „Sundtäitmist aktide järgi, kui see põhineb § 161¹¹ p. 4-l, võib peatada ainult juhul, kui § 161¹¹ tähendatud nõude esitaja maksab kohtu deposiiti väljamõistetud summa, mis viivitamata kuulub väljamaksmisele sissenõudjale, kui nõuet ei rahuldata.“

§ 300¹ on täiendatud järgmise lausega: „Selles §-s ette nähtud korda kohaldatakse kõigile nõudeasjadele, mis seotud maksmata töötasuga.“ Selle § (300¹) juures olev märkus aga lausub: „Töötasuks loetakse tasu teenitud aja eest, tasu kasutamata puhkuse eest ja teenistusest vallandamisel tasu aja eest, mis ette nähtud ülesütlemiseks.“

6) Suuri muudatusi on Saksa ja Austria protsesside mõjul tehtud TKS-s 1930. a. 1. juuli seadusega (Sead. K. 1930, nr. 100). Veel möödunud sajandi viimastel aastatel Vene kohtuminister Muravjev moodustas komisjoni, kes Saksa ja Austria protsessi samade põhimõtete mõjul kavatses teha Vene tsiviilprotsessis tunduvaid muudatusi, mis nüüd on arvestatud Läti seaduseandja poolt.

Eriti viimasel ajal ilmnenuid kohtu nõrk enesetegevus, mis ebasoodsalt mõjutas kohtuotsuseid ja võttis kohtult võimaluse saavutada materiaalselt tõtt, kutsus esile tarbe osalt piirata võistluse printsiipi, millele peajasjalikult oli rajatud Vene tsiviilprotsess, ja viia temasse tunduv osa inkvisitsioonipõhimõttest.

Selle eesmärgiga on nüüd tehtud kohtule ülesandeks nõuda pooltelt seletust kõikide selgusetuks jäänud küsimuste kohta (§§ 175, 335 ja 335¹); sama eesmärgiga on antud kohtule õigus kogu asjatoimetuse jooksul kutsuda välja pooli tarvilikkude seletuste andmiseks (§§ 145¹, 368¹, 719). Poole keeldumine selge vastuse andmisest või tema mitteilmumine kohtu nõudmisel ja küllaldaste, kas või kirjalikkude seletuste esita-

mata jätmine annab kohtule õiguse eeldada, et keelduv pool ei vaidle vastu teise poole poolt esitatud asjaoludele. Saadetas kutselehes, mis kuulub kätteandmisele väljakutsutud poolele isiklikult, peavad tähendatud olema asjaolud, mis selgitust nõuavad, ja ilmutamisest või seletuse andmisest põiklemise tagajärjed (§§ 72¹, 82¹, 368¹, 719 ja § 1805 lisa p. 7).

Ühenduses eeltooduga on andasid §§ 175 ja 335 järgmise ühise redaktsiooni: „Eesistuja on kohustatud nõudma selgeid seletusi poolelt, kes neid annab ebaselgelt või ebatäpsalt või jälle, kui poole seletustest ei nähtu, kas tema tunnustab või eitab asjaolusid või dokumente, millele vastaspool rajab omad nõudmised või vastuväited. Eesistuja on kohustatud andma kohtuliikmetele võimaluse oma küsimuste esitamiseks pooltele.“

§§ 145¹, 719 ja § 1805 lisa § 7 on täiendatud järgmise eeskirjaga: „Kui nemand, hoolimata säärasest kutses, mõjuva põhjusteta ei ilmu isiklikult kohtuistungile või ei esita küllaldasid kirjalikke seletusi, siis on kohtul õigus eeldada, et kostja või tema volinik ei vaidle asjaolu vastu, mille selgitamiseks neid isiklikult kutsuti. Asjaosalisele või tema volinikule saadetas kutses peavad tähendatud olema tagajärjed, mis tekivad mitteilmumisest või seletuse mitteesitamisest, samuti ka asjaolud, mille selgitamiseks neid kutsutakse. Kutseleht peab kätte antama kutsutavale isiklikult.“

Peale selle on seadustikku võetud järgmised uued §§:

a) §§ 72¹, 175¹ ja 335¹ järgmise ühise redaktsiooniga: „Kui pool keeldub vastamast küsimustele vaieldavate asjaolude kohta või põikleb andmast selgeid seletusi neis küsimustes, siis kohus on õigustatud lugema tõestatuks, et pool ei vaidle nende asjaolude vastu.“

b) § 368¹ järgmises redaktsioonis: „Kohus võib asja igas seisukorras kutsuda kohtuistungile pooli isiklikult¹ vaieldavate asjaolude selgitamiseks. Kui pool, hoolimata säärasest kutses, mõjuvate põhjusteta ei ilmu kohtuistungile või ei esita küllaldasid kirjalikke seletusi, siis kohus võib lugeda tõestatuks, et pool ei vaidle teise poole poolt esitatud asjaolude vastu, mille selgitamiseks pool on isiklikult kutsutud. Poolele saadetas kutselehes peavad olema märgitud mitteilmumise või seletuse

¹ § 82¹, mis määratud rahukohtuniku toimetuse jaoks, lubab kutsuda pooli isiklikult ainult juhul, kui nad elavad samas jaoskonnas.

mitteandmise tagajärjed, kui ka asjaolud, mille selgituseks poolt kutsutakse. Kutseleht peab kätte toimetatama poolele enesele.“

Samasuguse eeskirjaga on täiendatud § 82¹.

Lõpuks arvestades seda, et kohus ise võib ja on kohustatud *ex officio* tõstma mõnd küsimust (§ 584) ja soovides anda pooltele võimaluse väljenduda neis küsimustes, §§ 72, 176 ja 338 on täiendatud lõpus järgmise ühesisulise eeskirjaga: „Rahukohtunik (-kohus) peab andma pooltele võimaluse esitada seletusi ka säärastes küsimustes, mis kohus on kohustatud tõstma, olenematult poolte algatusest.“

7) Protsessi kiirendamise otsustarbel on paljudel juhtudel lühendatud tähtaegu, näit.: seesuguse kostja väljakutsumisel, kes elab välismaal või kelle elukoht on teadmata, endine 4-kuine tähtaeg on asendatud 2-kuisega (§ 309¹); hagide jaoks, millega taotellakse aktide sundtäitmise korras tehtud resolutsioonide tühistamist (§ 161¹¹), samuti poolte kutsumisel väljakutse toimetuse korras (im Aufgebotsverfahren) (§ 2061) end. 6-k. tähtaeg on asendatud 3-kuisega; kinnisvara avalikuks müügiks on end. 2-k. tähtaja asemel seatud 1-kuine (§ 1095) ja vallasvara müügil on 6-nädal. tähtaeg asendatud 3-nädalasega (§ 1027); kuune tähtaeg § 1849-s on asendatud 2-nädalasega; kreditoride vahel raha jaotamise tähtajaks on nüüd 2 nädalat (§ 1892), ja § 1400 lisa § 9-das leiduv kuune tähtaeg on asendatud 2-nädalasega.

8) Et tunnistajate taandamise instituuti oli ilmsesti kuritarvitatud, mille tõttu pool kaotas tihti ainsa tõestusvahendi, on tunnistajate taandamine nüüd täitsa ära jäetud (§ 373), kuid selle asemel on laiendatud nende tunnistajate ringi, kes võivad keelduda tunnistuse andmisest (§ 370), mis muudatuste tõttu nüüd kohtult nõutakse suuremat ettevaatust ja kriitikat tunnistajate ütluste kaalumisel.

Sellega ühenduses on kaotatud §§ 86, 87, 373, 375, 377, 378, 381, kuna §§ 83 ja 370 on redigeeritud järgmiselt: „Keegi ei või keelduda tunnistuse andmisest, välja arvatud: 1) poolte sugulased otsejoones või 3. astmeni küljoones; poolte abikaasad ja hõimlased esimeses 2 astmes, ka pärast abielu lõppemist; 2) poolte eestkostjad ja hooldajad, samuti ka isikud, kes seisavad nende eestkoste või hoolekande all; 3) poolte lapsendajad ja poolte poolt lapsendatud; 4) poolte volinikud; 5) isikud, kellel on käimas kohtuasi ühe poolega,

kui ka need, kes on isiklikult huvitatud asja otsustamisest ühe poole kasuks. Kohus peab nimetatud isikutele teatama, et neil on õigus loobuda tunnistuse andmisest. Isikud, kes nimetatud pp. 1—3, ei või keelduda andmast tunnistust asjaolude kohta, mis puutuvad perekonnaõigustesse.

Märkus: Saeima liige võib keelduda andmast tunnistust Põhiseaduse § 31 nimetatud asjaolude kohta.²

§§ 116 ja 371 p. 4 omandasid järgmise redaktsiooni: „vaimulikud — selle kohta, mis neile usaldatud pihtimisel, ja isikud, kes oma ameti või elukutse tõttu ei ole õigustatud avaldama neile usaldatud salajasi asjaolusid, nende asjaolude kohta“.

§ 373 kaotamine tingis § 430 tekstis leiduva viite §§ 371—373-le asendamise paragraafidega 370—372. Peale selle tuli väljendada §§ 123 ja 523 järgmise muudetud redaktsiooniga: „Asjatundjate taandamine on lubatav, kui nad seisavad § 115 (370) ette nähtud vahekordades“; lõpuks § 155³ p. 3 tekstis leiduv sõna „tunnistajad“ on kustutatud.

9) Üheks komistuskiviks nõudjale, mis teda formaalselt sidus, oli § 332, mis võttis temalt võimaluse muuta tema poolt formuleeritud palvepunkti. Nüüd on see § (332) olult pehmen-datud ja lausub: „Hageja on õigustatud vähendama oma nõudmisi, samuti kostja nõusolekul muutma oma hagi. Hagi muutmine kostja nõusolekuta on lubatav ainult juhul, kui hagi, mille alus jäänud endiseks, muutmisega asjatoimetus ei muutu keerulisemaks ega aeglasemaks. Kostja astumine võistlusse, ilma et ta hagi muutmise vastu vaidleks, loetakse nõusolemiseks säärase muutmisega.“ Muudetud § 333 järgi „ei loeta hagi muutmiseks: 1) Kui hageja väljendab oma nõudmisi täpsamalt või vormilt õigemini; 2) kui tema parandab tehtud ilmseid vigu; 3) kui ta nõudmistele juurde arvab % % või juurdekasvu; 4) kui ta, ühenduses hagiobjektiks oleva vara võõrandamisega, kaotusega või muu muutusega, nõuab, et kostja temale tasuks selle vara väärtuse; või 5) kui ta üldise hagi summa piirides teeb muudatusi selle summa üksikasjus. Samuti ei loeta hagi muutmiseks juhtu, kui hageja, muutunud olude tõttu, esialgse hagi asemel, millega

² S. o.: 1) isikute kohta, kes on usaldanud saeima liikmetele, kui rahvaesindajatele mingisuguseid teateid; 2) isikute kohta, kellele saeima liige on rahvaesindajana mingi teate usaldanud ja 3) nende teadete eneste kohta.

ta palus pooltevahelise juriidilise vahekorra tunnustamist, palub rikutud õiguse endistamist või ümberpöördult. „Ühtlasi on § 334 jäetud välja sõnad „samal istungil“. Peale selle, ühenduses eeltoodud muudatustega paragraafides 332 ja 333, sai § 747 järgmise redaktsiooni: „Apellatsioonkaebusse ei või mahutada hagisid, mida ei esitatud ringkonnakohtus. § 333 mainitud hagisid ei loeta uuteks hagideks.“

Sama redaktsioon asendas § 163 viimase osa.

10) Järgnedes Saksa põhimõttele (Z. P. O. § 301) ja osaliselt arvestades BES endist § 3515, 1930. aasta novell võimaldab nüüd asja otsustamist osadekaupa (Teilurteil). Kui nõudmise üks osa ei ärata kahtlusi ja osutub täiesti tõestatuks või on õigeks võetud, siis võib kohus viivitamatult teha otsuse seesuguse mittevaieldava osa suhtes, samal ajal jätkates arutlust vaieldava osa suhtes. Selle esimese osalise otsuse peale eventuaalselt antud apellatsioonkaebus saadetakse edasi 2. instantsi alles pärast asja otsustamist täies ulatuses (§§ 129¹ ja 693¹).

Ühenduses sellega on seadusse viidud 2 uut paragraafi 129¹ ja 693¹ järgmises uues redaktsioonis: „Kui asjakäigu järgi osutusid täielikult selgitatuks kas ainult üks mitmest esitatud hagist, või hagi teatud osa, või vastuhagi esitamisel ainult alg- või vastuhagi, siis kohus on õigustatud nende osade suhtes tegema osalise otsuse. Osalistele otsustele kohaldatakse vastavad otsuste kohta üldse maksivad eeskirjad eranditega, mis on ette nähtud §§ 762¹ ja 801.³

Need erandid on ette nähtud uutes §§ 165¹ ja 762¹ järgmises redaktsioonis: „Apellatsioonkaebus osalise otsuse peale saadetakse edasi teisele astmele ainult koos kaebusega esimese astme otsuse peale hagi ülejääva osa suhtes, aga kui viimase osa suhtes pole kaebust tõstetud, siis tema peale kaebuse sisseandmiseks ette nähtud tähtaja möödumisel.“

Samuti on ka §§ 190 ja 800 täiendatud (vahelekirjutustena) järgmise eeskirjaga: „Kautsjon, mis sisse makstud kassatsioonkaebuse sisseandmisel osalise otsuse peale, loetakse tasutuks ka otsuse lõpposa kohta antava kassatsioonkaebuse suhtes.“

³ Rahukohtuniku toimetuseks on § 129¹ nimetatud §§ 762¹ ja 801 asendatud §§ 165¹ ja 189.

Lõpuks §§ 189 ja 801 on omandanud uue redaktsiooni: „Otsuste muutmise palved kirjutatakse senati tsiviildepartemangu nimele ja antakse ringkonnakohtusse (§ 801 tekstis: kohtupalatisse). Ringkonnakohtu (kohtupalati) otsuste muutmise palve esitamisele kohaldatakse §§ 164, 164^a, 165—167 ja 170 (746, 755, 757—760, 762 ja 764) eeskirju apellatsioonkaebuse tõstmise kohta, kusjuures osalise otsuse kassatsioonpalve saadetakse edasi senatile ainult koos ülejääva osa otsuse peale antava kaebusega või kui kassatsioonkaebust viimasele otsusele ei ole antud, siis pärast seesuguse kaebuse esitamiseks ette nähtud tähtaja möödumist. Ühes kassatsioonkaebusega läkitatakse senatile ka kaevatud otsuse ärakiri, mis jääb senatisse. Nimetatud kaebustele ei anta käiku esimehe korraldusel, mis kuulutatakse kaebajale, juhtudel, mis loendatud §§ 164^a, 190, 269 p. 3, 756 (pp. 1 ja 3) ja 800.“

11) Selle vältimiseks, et pool ei saaks asja venitada uute tõendite esitamisega, võib kohus vastaspoole palveta (§ 331¹) määrata süüdlasele viivituse eest trahvi 10—90 latti ja isegi kuni 3% hagisummast, kui hagi ületab 3000 latti. Eesistuja on kohustatud juhtima poolte tähelepanu neile tõendite mitte õigel ajal esitamise tagajärgedele.

12) Tol ajal, kui varemini kohus võis hagi asjus, milles taoteldi kasude maksmist või kahjude tasumist juhul, kui tõendite esitamine oli raskendatud, määrata vaidlusel oleva summa suuruse omal äranägemisel (§ 706¹), võib nüüd kohus kindlaks teha selle suuruse omal äranägemisel kõigis asjus, milles taotellakse rahasumma maksmist, kui hagi suuruse kohta oleks raske tõendeid esitada (Saksa Z. P. O. § 287).

Ühenduses sellega §§ 135¹ ja 706¹ sõnad: „Kui kasude ja kahjude hagides“, on asendatud sõnadega: „Kui hagi asja rahalise nõudmise kohta“.

13) Täienduseks endisele §§ 76 ja 452 eeskirjale, on kohus ise õigustatud nõudma vastavatelt asutistelt ja isikutelt vajalikke dokumente ja õiendusi; sellega ühenduses on §§ 76 ja 452 antud uus redaktsioon: „Kui pool asja selgituseks toetub vajalistele dokumentidele või teadetele, mis leiduvad teise asutise või ametisiku aktides, siis kohus nõuab välja dokumendid, teated või originaalaktid vastavatelt asutistelt või ametisikuilt või annab pooltele tunnistuse selles, et dokumendid, teated või aktid on tingimata vajalised ja nimelt missuguseks tähtjaks.“

§ 76 viimane osa jäi vanas redaktsioonis jõusse.

Samuti asjaajamise kiirendamiseks kohus, saates oma asjaajamise teisele ringkonnakohtule eritoiminguteks, on nüüd õigustatud vahenditult edasi andma asja sellele kohtule (rahukohtule), kelle peale eritoiming pannakse, ja ühenduses sellega on nüüd § 505 saanud uue redaktsiooni: „Kui tõendite kontrollimine peab teostuma teise kohtu kaudu, siis määruse ärakiri saadetakse vahenditult kohtule, kellele see kontrollimine ülesandeks tehtud.“

14) § 146 (202) põhjal rahukohtunik kuni 1930. a. võis tagaseljaotsusega välja mõista hagejale ainult viimase poolt tõestatud nõudmised (kohtuliku kontrolli teooria). 1930. a. seadus annab aga rahukohtunikule õiguse, kostja mitteilmumisel, kui aga kutse on temale isiklikult kätte antud, välja mõista hagejale tagaseljaotsusega need nõudmised, mida esitatud faktilised asjaolud õigustavad, nende kontrollimisele asumata, ja § 146 lausub nüüd: „Tagaseljaotsusega rahukohtunik mõistab välja nõudmised, mis hageja poolt tõestatud, aga kui kutse on kostjale isiklikult kätte antud, siis rahukohtunik võib hageja palvel, nõudmata temalt tõendeid ja kohaldamata § 148 eeskirja, välja mõista need nõudmised, mida õigustavad tema poolt esitatud faktilised asjaolud.“

Koos sellega on § 81 varustatud järgmise märkusega: „Tagaseljaotsuse tegemisel peab kinni pidama § 146 eeskirjadest.“

Selline üleminek endiselt kohtuliku kontrolli põhimõttelt vaikiva omaksvõtmise põhimõttele on tingitud tahtest vähendada rahukohtunikkude tööd. Seda muudatust pole aga siiski julgetud läbi viia üldkohtute suhtes.

Kuna kostjale isiklikult kutse kätteandmine on nüüd seotud tõsiste tagajärgedega tema suhtes (§§ 146, 368¹, 719 jt.), osutus vajalikuks muuta vastavaid paragraafe, mis käsitlevad kutsete kätteandmist. Sellega ühenduses § 63 kõlab nüüd: „Kutse antakse kätte kutsutavale isikule endale, mille kohta kutse kätteandja teeb märkuse kutse teisele eksemplarile.“

§ 64 esimene osa kõlab nüüd: „Kui kutsutavat ei ole kodus, siis kutse, välja arvates juhud, mis nimetatud §§ 82¹ ja 145¹, jäetakse tema kodustele või tema vara valitsejale... annab selle kohta allkirja.“

§ 282 teine osa on väljendatud: „... kui aga kohtutäitur

või käskjalg ei leia teda kodunt, siis ta, välja arvates juhud, mis on ette näitnud §§ 368¹, 719 ja § 1805 lisa p. 7, annab kutse kodustele või vara valitsejale... annab selle kohta allkirja.“

15) § 891 vali formaalne otsejoonsus, mis ei lubanud mingisuguseid vigade parandusi juba välja kuulutatud kohtu-resolutsioonides või -otsustes, on nüüd asendatud võimalusega teha kohtu omal algatusel või poolte palvel parandusi ilmsete vigade või vasturääkivuste kõrvaldamiseks (§§ 891¹, 891²; vrd. Saksa Z. P. O. § 320 ja Austria Z. P. O. § 420), kusjuures sääraseid parandusi võib teha ka täitmislehel poolte väljakutsumisega istungile (§ 931¹).

Otsuse paranduse kohta esitatud palve läbivaatamine ei pane seisma kaebuse tähtaja aegumist, kuid juhul, kui kohus otsustab teha vastava paranduse, ta pikendab seda tähtaega vastaspoole nõudel (§ 891³).

Ühenduses esiletooduga on §§ 139¹ ja 891 esimese lause järele sisse võetud lisalause: „Välja arvatud juhud, mis nimeetatud §§ 891¹, 891², 891³ ja 931¹.“ Ühenduses sellega on seadusse kodifitseeritud uued parandused §§ 891¹, 891² ja 931, mis normivad kohtuotsuste, resolutsioonide ja täitehete parandamist ülalkirjeldatud alustel.

16) Ühes sellega, järgnedes Saksa Z. P. O. § 571 eeskirjule, on Läti seadusandja 1930. a. novelliga andnud kohule õiguse ise 2 nädala jooksul muuta niisugused oma määrused, mille peale on tõstetud kaebused, kui kohus ise tunnistab kaebuse põhjendatuks (§§ 168¹ ja 790¹).

Vastavalt sellele on loodud uued §§ 168 ja 790 järgmise ühise sisuga: „Kui rahukohtunik (kohus), kelle määruse peale on esitatud erakaebus, leiab kaebuse olevat põhjendatud, siis ta võib ise rahuldada kaebuse, ilma et ta viimast edasi saadaks. Määrus selle kohta peab tehtama 2-nädalasel tähtajal, arvates erakaebuse sisseandmise päevast, poolte kutsumisega kohtuistungile.“

17) Era-, apellatsioon- ja kassatsioonkaebuste kiirendamise otstarbel on kaebuste edasisaatjaks nüüd endise kollegiaalse kohtu koosseisu asemel eesistuja üksi. Ühenduses sellega on §§ 755 ja 756, samuti § 801 sõnad „kohtu(palati) määrusel“ asendatud sõnadega „kohtuesimehe korraldusel“.

Peale selle on kiirenduse huvides §§ 742 ja 780 täieudatud järgmiste märkustega: Märkus § 742 juurde: „Esimese

astme poolt lubatud otsuses eeltäitluse peale võib esitada erakaebuse vahenditult kohtupalatile eraldi apellatsioonkaebusest, kusjuures teise astme kohus võib määrata asja istungile, ootamata vastaspoole kirjalikku seletust.“ Märkus 780 juurde: „Erakaebusi apellatsioonitähataja endistamisest keeldumise peale võib esitada vahenditult kohtupalatile, kusjuures teise astme kohus võib määrata asja istungile, ootamata vastaspoole kirjalikku seletust.“

Ühenduses uue märkusega § 742 juurde, mis lubab esitada kaebusi eraldi apellatsioonkaebusest, § 783 on täiendatud viitega § 742 märkusele.

18) § 761 põhjal võis varemini esitada seletusi apellatsioonkaebuse kohta kohtuistungil päevani, kusjuures apellaator, kes ei jõudnud õigel ajal tutvuda seletusega, võis nõuda, et asjaarutamine edasi lükataks. See kutsus esile mitte üksnes ajaviitmise, vaid tegi asja tundmaõppimise kohtupalati poolt üleliigseks, kuna viimane oli sunnitud asja päevakorrast ära jätma. Selle vältimiseks lubab § 761 uus red. nüüd esitada kirjalikke seletusi apellatsioonkaebuse kohta mitte hiljem kui 2 nädalat enne istungipäeva. Vastavalt sellele esineb § 761 nüüd järgmises redaktsioonis: „Apellatsioonkaebuse kohta esitatud seletus võetakse vastu ka pärast eespool (§ 760) nimetatud aja möödumist, kuid mitte hiljem kui 2 nädalat enne seda päeva, mil asi on määratud arutamisele.“

Eesti Vabariigi Põhiseaduse muutmise eelnõu.

A. Palvadre.

Põhiseaduse muutmise küsimus on küll juba ammu asetatud päevakorda, kuid avalikul arutusel on küsimus olnud peamiselt üksnes seisukohalt, kas on vajaline ellu kutsuda presidendi-instituuti. Võrdlemisi vähe on arutatud kõrgemate riigiorganite omavahelisi vahekordi presidendi-instituudi ellukutsumisel ja ei ole peaaegu sugugi arutatud küsimust, mis suguseid Põhiseaduse norme tuleks muuta ühes presidendi-instituudi sisseseadmisega, et ära hoida tarvet lähemas tulevikus uuesti asuda Põhiseaduse muutmisele. Konkreetne Põhiseaduse muutmise kava, mis Riigikogule esitatud, on val-

minud kinnise komisjoni töö tulemusena ja on avalikkusele teatavaks saanud selle esitamisel Riigikogule. Kuna Riigikogu peab selle eelnõu kiiresti otsustama, siis ei ole üldse võimalusi seda kava õigusteaduslikes ringides põhjalikumale kaalumisele võtta lootuses, et nende arutluste tulemused võiksid mõjustada esitatud eelnõu. Niisugune kiirus Põhiseaduse muutmisel ei ole iseenesest sugugi soovitav ega taga kindlust, et kava on igakülgselt kaalutud ja läbi mõeldud ja et tema mitte riigi organisatsioonis raskuste kõrvaldamise asemel uusi raskusi ei tekita.

Eelnõu keskuseks on presidendiameti loomine ja seepärast tuleb ka kõige pealt arutusele võtta, missuguseid muuteid toob presidendinstituut meie kõrgemate riigiorganite funktsioonides, missugusteks kujunevad nende organite vastastikused vahekorrad eelnõu järgi ja mis siin tuleks muuta või täiendada.

I. Ps. § 35 järgi teostab rahvaesindajana riigi seadusandlikku võimu harilikult Riigikogu. Erakorraliselt teostab seadusandlikku võimu Ps. §§ 30 ja 31 järgi rahvas ise oma hääleõiguslike kodanikkude näol rahvahääletamise ja rahvaalgatamise korras, välja arvatud Ps. § 34 ette nähtud juhud: Normid rahvahääletamise ja rahvaalgatamise kohta jätab eelnõu puudutamata. Neid norme oleks ka raske puudutada, et mitte välja kutsuda etteheiteid vaenlikkuses rahva õiguste vastu. Kuid minu arvamuse järgi on rahvahääletamise ja rahvaalgatamise instituut iganenud ja moodsas riigis ei ole selle järgi erilist tarvet. Poliitilise elu korraldamine toimub ja peab ka toimuma organiseeritud kodanikkude rühmitiste, aga mitte rahvamassi kaudu. 25 000 hääleõiguslikku kodanikku koguda mõne eelnõu ümber ei ole raske ja üksikute isikute suure energia ja osavuse puhul võiks meil rahvahääletusi üsna rohkesti esineda ja just niisugustes küsimustes, millega hulkade meeled ärevile aetakse ja hädaohtlikku põnevust tekitatakse, kuna sel teel ei pruugi kindlustatud olla küsimuse asjalik ja kompetentne lahendamine. Arvan isiklikult, et rahvahääletamise ja rahvaalgatamise õigust oleks võinud kui mitte kaotada, siis kitsendada. Riigikogu seadusandlik võim leiab eelnõus tunduva kitsenduse. Eelnõu § 53 järgi on vabariigi presidendil õigus riiklikkudel kaalutlustel jätta välja kuulutamata Riigikogu poolt vastu võetud seadusi,

andes nad Riigikogule uueks arutamiseks ja otsustamiseks. Presidendi õigus Riigikogu poolt vastu võetud seadusi välja kuulutamata jätta ei ole millegagi kitsendatud ja nii on üldises seadusandluses Riigikogu täielikult presidendi meelevalla alla antud. Üksnes Ps. § 34 ette nähtud seaduste kohta teeb § 53 erandi. Neid seadusi võib president välja kuulutamata jätta seni, kuni Riigikogu nad võtnud vastu presidendi poolt soovitatud muudatustega või kuni Riigikogu pärast järgmisi valimisi võtab vastu sama seaduse. Esimese juhu nimetamine on üldse ülearune, sest kui Riigikogu seaduseelnõu presidendi soovidele vastavalt muudab, siis ei ole see enam endine seadus, ja Põhiseaduses püstitada normi, et kui Riigikogu presidendi poolt soovitatud seaduse vastu võtab, siis peab president selle seaduse ka välja kuulutama, kõlab kurioosumina. Teine juht on presidendi õiguse asjalik piiramine, kuid mitte küllaldane. Arvan, et presidendi õigust seadusi välja kuulutamata jätta oleks tulnud piirata kõikide seaduste suhtes ja rohkem. Seaduse väljakuulutamisest keeldumise korral peaks samal Riigikogul olema õigus sama seadust uuesti arutusele võtta ja selle uuesti vastuvõtmise korral teatava kvalifitseeritud enamikuga peaks president seaduse välja kuulutama või määrama uued riigikoguvallimised, milleks presidendil õigus eelnõu § 41 põhjal. Kui uus Riigikogu sama seaduse vastu võtab, peaks president selle välja kuulutama. Eelnõu järgi võib president muutuda tõsiseks ja otstarbetuks takistuseks seadusandlusele. Presidendi õigus seadusi välja kuulutamata jätta oleks tulnud rajada suspensiiitse veto alustele.

II. Kõrgema valitsemisvõimu organite korraldamisel on eelnõus täiesti ebamäärasesse seisukorda asetatud Vabariigi Valitsus. Eelnõu § 57 järgi teostab riigi kõrgemat valitsemisvõimu rahvaesindajana vabariigi president. Presidendi aupäiste tõstmiseks on presidenti nimetatud rahvaesindajaks ja sellega on nähtavasti tahetud alla kriipsutada, et presidendi amet võrdub oma seisukohalt Riigikoguga. Loen selle fiktsiooni loomise asjatuks. Kui keegi kellegi ametisse kutsub või valib, siis ei muutu veel ametissekutsutav ametissekutsuva isik või organi esindajaks. Kui Põhiseaduses on Riigikogu nimetatud rahvaesindajaks, siis on sellega tahetud alla kriipsutada rahvariikluse põhimõtet ja see on veel arusaadav, sest rahvale endale on jäetud ka õigus seadusandlusest osa võtta.

Täidesaatva võimu teostamisest rahvas ise aga üldse osa ei võta.

Presidendile lähevad üle eelnõu järgi kõik kõrgema valitsemisvõimu funktsioonid, mis Ps. järgi olid Vabariigi Valitsusel, ja peale selle on presidendil eelnõu § 60 p. 12 järgi õigus Riigikogule esitatud seaduseelnõusid kuulutada välja dekreedina. Dekreet ei või muuta üksnes rahvahääletamise, rahvaalgatamise, riigikoguvalimise ega vabariigi presidendi valimise seadust. Dekreedi õiguse vastu ei saa põhimõtteliselt olla, kuigi seda õigust on võimalik ka kurjasti tarvitada, nagu meilgi on sellel alal kogemusi kuulsa § 12-a tarvitamise puhul Vabariigi Valitsuse poolt. Kuid hädavajalik oleks dekreedi õiguse täpsam piiritlemine eelnõus. Eelnõu järgi on president täiesti aktiivne kõrgema valitsemisvõimu teostamisel. Vabariigi Valitsuse seisukoht on eelnõu järgi rohkem passiivse iseloomuga. Eelnõu § 57 näeb ette, et presidendi juures on riigi valitsemiseks Vabariigi Valitsus, kuid selle normi sõnastus ei määra veel Vabariigi Valitsuse ja presidendi vahekorra iseloomu. Eelnõu § 61 järgi peab presidendi otsus alla kirjutatud olema peaministri ja asjaomase ministri poolt ning sama paragraafi ja § 62 järgi on minister kohustatud keelduma alla kirjutamast seadusevastasele presidendi otsusele ja valitsus on kohustatud kuulutama presidendile, et säärane otsus ei ole teostatav. Eelnõu §§ 57, 61 ja 62 kujundavad Vabariigi Valitsust kui presidendi juures asuvat organit, kelle kaudu president teotseb, kusjuures Vabariigi Valitsusel on üksnes teatav vastupanuõigus presidendi ebaseaduslikkudele otsustele. Vabariigi Valitsuse võimkonna määrab eelnõu § 65 kui tavalise administratiivorgani võimkonna. Vabariigi Valitsuse võimkonda kuulub nimelt: vabariigi presidendi otsuste vastuvõtmine ja nende täidesaatmine; asjade arutamine ja otsustamine, mis temale antud seaduste alusel; muud küsimused riigi valitsemise alal, mis Põhiseadusega või seadustega ei ole jäetud vabariigi presidendile või mõnele ministrile ministeeriumi juhina või mõnele alluvale asutisele. Hoolimata Vabariigi Valitsuse seisukohast, kui presidendi otsuseid täide saatvast organist, nõuab eelnõu § 63, et Vabariigi Valitsusel peab olema Riigikogu usaldus ja et Vabariigi Valitsus või tema üksikud liikmed peavad ametist lahkuma, kui Riigikogu avaldab neile otsest umbusaldust ja vabariigi president selle peale ei pea tarvilikuks määrata

uusi riigikoguvalimisi. Eelnõu süsteemi järgi on kõrgema valitsemisvõimu aktiivne teostaja vabariigi president, kuid vastutav selle tegevuse eest Riigikogu ees on Vabariigi Valitsus. Seda süsteemi ei saa pidada loogiliseks ega otstarbekohaseks. Vastutuse juures Riigikogu ees peaks Vabariigi Valitsusel olema rohkem iseseisvust presidendi vastu algatamise ja teotsemise alal valitsemisvõimu teostamisel. Vabariigi Valitsuse passiivsesse seisukorda surumine ja tema peale siiski täie vastutuse veeretamine valitsemisvõimu teostamise alal loob ebamäärase õhkkonna, mis üksnes võib takistuseks olla valitsemisvõimu teostamise edukale arenemisele. Eelnõu süsteemi järgi on Vabariigi Valitsuse vastutus Riigikogu ees ülearune ja põhjendamata. Parlamentaarse korra juurde tuleks küll jääda, kuid seejuures peaks eelnõus selgemat väljendust leidma Vabariigi Valitsuse suurema iseseisvuse tunnustamine vabariigi presidendi kõrval valitsemisvõimu teostamisel.

III. Kohtuvõimu korraldusse toob eelnõu muudatusi üksnes kohtunikkude ametissekinnitamise korras. Eelnõu § 69 järgi riigikohtunikke valib endiselt Riigikohus, kuid neid kinnitab ametisse president, ja § 70 järgi kinnitab ametisse teisi kohtunikke president Riigikohtu ettepanekul. Põhiseaduse ülesandeks ei tarvitse olla rohkem, kui kindlustada õigusemõistmist erapooletute ja iseseisvate kohtute poolt. Põhiseaduse § 69, mis ülema kohtuvõimu teostamise annab Riigikohtule, oleks tulnud presidendiameti olemasolul muuta. Ülema kohtuvõimu teostamise ülesannetesse on seni kuulunud ka kohtunikkude nimetamine Riigikohtu poolt. Selle ülesande ärajäämisel võib tekkida raskusi ja arusaamatusi „kohtuvõimu“ mõiste ulatuse määramisel ja see võib sünnitada raskusi kohtute seaduse konstrueerimisel. Neid raskusi ei tarvitseks aga Põhiseaduses luua. Kohtute ülesanne on ikkagi õigusemõistmine ja üksnes selles ulatuses peaks ka Põhiseadus erapooletu ja iseseisva kohtu tegevuse kindlustama. Kuivõrt üksikud ülesanded administratiivvõimu käsitlemisel kohtute kätte jäävad ja kuivõrt neid otstarbekohane on anda mõnele teisele organile, see küsimus peaks jääma lahendada harilikule seadusandlusele. Eelnõust võiks ära jääda ka nõue, et riigikohtunikke valib Riigikogu. See kord oli mõeldav ja loomulik, kui presidendiametit ei olnud, kui kohtuvõim oli täielikult lahutatud valitsemis-

võimust, et kindlustada ülemale kohtuvõimu teostajale sama-väärilist seisukohta kui Vabariigi Valitsusele. Riigikogu, kui poliitiliste erakondade kogu, oma iseloomult iseenesest ei ole kohane riigikohtunikude valimiseks ja õigem oleks Põhiseaduses määrata, et kõiki kohtunikke, ka riigikohtunikke, kinnitab ametisse vabariigi president Riigikohtu poolt esitatud kandidaatide hulgast. Oma õigusemõistmise tegevuse järgi tunneb Riigikohus kõige paremini kohtunikude võimeid õigusemõistmises ja seepärast on kandidaatide esitamine Riigikohtu poolt vajalik kohtute tegevuse korrapärasuse kindlustamiseks. Presidendile jääks üksnes õigus valida ametissekinnitamisel kohtuniku Riigikohtu poolt esitatud kandidaatide hulgast. Kohtuvõimu ja valitsemisvõimu lähendamisel tekib päevakorrale ka kohtuministri või kindralprokuröri ameti korraldamise küsimus. Selle ameti ühendamine sise-ministri kohaga ei ole otstarbekohane ja selle ameti uut konstruktsiooni suurema iseseisvuse suunas oleks võinud ka Põhiseaduses üles märkida. Kuid seda on võimalik teha ka hariliku seadusandluse korras.

* * *

Põhiseaduse muutmise algatamise tõukeks on olnud mõnedes ringkondades valitsev veene, et riigi valitsemist ja juhtimist halvab asjaolu, et maksev Põhiseadus annab Riigikogule ülevõimu valitsusvõimu kõrgema organi ees. Presidendi-instituudi sisseseadmise tarvet ongi tavaliselt põhjendatud kõrgema võimu teostajate õiguste tasakaalustamise tarbega. Eelnõu järgi kujundatakse seaduseandlik võim (Riigikogu) ja valitsemisvõim (vabariigi president) paralleelsete üheväärsete võimudena. Mõlemad on loetud rahvaesindajaks ja kummalegi on antud iseseisvad relvad oma seisukoha kaitseks. Vabariigi president võib eelnõu § 39 järgi kitsendusteta Riigikogu laiali saata ja seda laialisaatmist korrata nii kaua kui tema seda heaks arvab. § 53 järgi on presidendil, välja arvatud § 34 ette nähtud seadused, absoluutne vetoõigus ilma igasuguste kitsendusteta. §§ 57 ja 63 järgi võib aga vabariigi president valitsemisvõimu teostada üksnes Vabariigi Valitsuse kaudu, kellel Riigikogu usaldus. Otsese umbusalduse avaldamisel peab Vabariigi Valitsus ametist lahkuma. Kui vabariigi presidendi ja Riigikogu vahel (nii endises kui uues koosseisus) tekib vaidlus ja mõlemad järjekindlalt

oma relva oma õiguste kaitseks tarvitama hakkavad, siis ei näe eelnõu selle tüli lahendamiseks mingit põhiseaduslikku väljapääsu. Võimude parallelism Põhiseaduse poolt kättejuhatatud võimude vahel tekkinud tüli lahendamise viisita on eelnõu suurimaks puuduseks presidendiinstituudi konstrueerimisel. Põhiseadus ei või luua võimalusi tüli jätkamiseks lõpmatuseni, vaid peab kätte juhatama tekkinud tüli lahendamise mooduse. Lahendus võib aga seista üksnes presidendi õiguste piiramises nii Riigikogu laialisaatmisel kui ka seaduste väljakuulutamises keeldumisel. See tähendab küll lõpptulemusena Riigikogu prioriteeti, kuid see oleks isenesest ka loomulik demokraatliku korra juures. Praegune süsteem kannab eneses korralageduse õigustamise idusid, mis ei tohiks lubatav olla. Võimude tasakaalu asemel saame võimude anarhia absolutistliku tendentsiga.

Eelnõu praegusel kujul ei saa lugeda vastuvõetavaks, olenemata sellest, kuidas keegi suhtub presidendiinstituudi otstarbekusse. See nõuab tõsiselt ümbertöötamist nii süsteemilt kui ta tehnilisest küljest. Eelnõu lõplikul koostamisel tuleks ka mõelda sellele, kuidas objektiivselt kindlustada seaduslikku ja põhiseaduslikku korda. Riigivõimu saab Põhiseaduse § 3 järgi teostada üksnes Põhiseaduse või Põhiseaduse alusel antud seaduste põhjal. Põhiseadus on ka § 86 järgi kõigile võimuteostajatele vankumatuks juhteks. Põhiseaduses tuleks ühtlasi konkreetsemalt ära määrata kodanikkude kaitseabinõud Riigikogu, vabariigi presidendi ja Vabariigi Valitsuse vastu. Praegune kord, kus Vabariigi Valitsuse otsuste vastu administratiivasjades üldse puudub kaitse ja seaduste Põhiseadusele vastavuse üle otsustavad kõik kohtuastmed üksnes konkreetse asja arutuse puhul, ei näi olevat õige ega otstarbekohane.

Märkmeid Eesti Vabariigi Põhiseaduse muutmise seaduse puhul.

A. Mägi.

Kõrvale jättes põhimõttelise küsimuse, kas ja millises ulatuses on vajadust muuta kehtivat Põhiseadust, tahan piirduda mõningate arvustavate märkmetega ülalmainitud muutmise seaduse suhtes. Esitatud mõtted ei pretendeeri üksik-

asjalikkusele ja põhjalikkusele, vaid tahavad anda ainult üksikuid viiteid neile raskusile ja arusaamatusile, mis allakirjutanu arusaamisel esinevad Riigikogu rühmade vahelise alamkomisjoni 1932. a. 28. jaanuari vastavas ettepanekus.

I. Peatudes põhjuste juures, millega on motiveeritud meie Põhiseaduse muutmise vajadust, võime tähelepanu juhtida tõsiasjale, et põhiseaduste muutmist on viimaseil aastail propageeritud paljudes riikides. See nõudmine on ühes riigis väljendunud teravamal, teises tagasihoidlikumal kujul, kuid kõigis neis riikides on põhiseaduste muutmise pooldajad alla kriipsutanud nn. „tugeva valitsuse“ vajadust ja selle puudumist vastavais riiges. Tähelepanu köidab ka asjaolu, et riigid, kus viimasel kümnel aastal on hakatud eriliselt rõhutama põhiseaduse muutmise vajadust, kuuluvad nn. parlamentaarse valitsemiskorraga riikide hulka¹. Põhiseaduste muutmise vajadust neis riiges on hakatud põhjendama arvatava parlamentarismi kriisiga.

Teatavasti on parlamentaarse valitsemiskorraga riigi eritunnuseks esinduslik režiim rahvaesinduse ees poliitiliselt vastutava valitsusega, s. o. valitsusel (ministeeriumil, kabinetil) peab olema rahvaesinduse usaldus ja valitsus saab võimul püsida ainult seni, kuni tal on rahvaesinduse enamiku usaldus-toetus, kusjuures pole nõutav, et see enamik peaks olema absoluutne, vaid seks piisab ka relatiivsest enamikust ja seega võib võimul püsida rahvaesinduse usaldusvalitsusena ka säärane valitsus, kelle toetajad ei moodusta rahvaesinduse enamikku². Kuid samane relatiivne enamik võib teatavil

¹ Itaalia (parlamentaarne valitsemiskord kaotatud; Eschmann, E. V. — Der faschistische Staat in Italien, Breslau 1930, lk. 24 jj.; Stein, W. L. — Demokratie und Partei im Faschismus, teoses: Demokratie und Partei, Wien, 1932, lk. 252), Leedu (1926. a. 17. dets. ja 1927. a. 12. aprillil riigipöõretega kõrvaldati teostamisel 1922. a. põhiseadus, millega oli tunnustatud parlamentaarne valitsemiskord; uus põhiseadus, mis toob muudatusi valitsemiskorras, kuulutati välja Leedu presidendi poolt Leedu Vabariigi X aastapäeval 15. mail 1928. a.; põhiseaduse teksti vt. Annuaire de l'institut international de droit public, Paris, 1929, lk. 475 jj.; Z. f. „Ostrecht“ 1928, lk. 1153 jj.; vt. ka Römer, M. — Die Verfassungsreform Litauens vom Jahre 1928, Berlin u. Leipzig, 1930, lk. 22 jj.), Poola (17. märtsil 1921. a. põhiseadust muudetud; Daresté — Les constitutions modernes, II, Paris, 1929, lk. 306 jj.).

² Maim, N. — Parlamentarizm i suverennoe gosudarstvo, Tartu, 1927, lk. 102; Eesti kohta vt. Korsakov, F. — Parlamentarismi rakendus Eestis, „Õigus“ nr. 1 — 1931.

olukordadel sundida valitsust tagasi astuma ja veendumata, et tal puudub rahvaesinduse usaldus³. Säärase olukorra tõttu eriti on parlamentaarse valitsemiskorraga riikides rahvaesindus muutunud riigivõimu tegelikult kehastajaks, kuna rahvaesinduse võimu tasakaalustav võim — valitsemisvõim — riigipeana tõrjutakse eemale aktiivsest poliitikast ja riigipeaga käsikäes töötav valitsus (kabinet, ministeerium) kipub muutuma rahvaesinduse komisjoniks, kuigi erisuguseks komisjoniks. Rahvas, riigi hääleõiguslike kodanike näol, mängib parlamentaarse valitsemiskorra juures sagedasti vähest osa, kuna tema esinemine on enamikul juhtudel perioodilise ilmega, mis periood kestab harilikult aastaid⁴. Kõigest sellest järeldatakse, et rahvaesindus on parlamentaarse valitsemiskorraga riikides muutunud teistest riigiorganitest täiesti sõltumatuks ja ühtlasi ka kõik-võimsaks. Oma mitmekesise huvilise koosseisu tõttu ei suutvat ta riigielu juhtimisel alal hoida kindlat sirgjoont, vaid üksikud rahvaesindusse kuuluvad rühmad, mis seotud kitsaste erakonna- või kihihuvidega, teostavad enda huvisid ja seda riigi üldvalitsemise arvel ning kasustades selleks riigi organeid. Selle tagajärjeks on kitsarinnaliste kihihuvide võidutsemised, alalised poliitilised kauplemised ja nn. üldriikliku poliitika puudumine; valitsuse poliitika oleneb sellest, missugused rühmad moodustavad valitsuse koalitsiooni; valitsuse töökavas on esijoones rõhutatud koalitsioonirühmade soovid ja nende soovide teostamisele asutakse esmajoones, kuna koalitsioonist eemale jäänud rühmade soovid kas jäävad üldse teostamata või teostatakse viimases järjekorras ja siiski veel selle värviinguga, nagu seda heaks arvavad koalitsioonirühmad. Erilist ohtu näevad parlamentaarse valitsemiskorra arvustajad-eitajad valitsuse võimul püsimise sõltumuses koalitsioonirühmade kokkuleppes, mis olukorra tõttu valitsus on harilikult sunnitud lahkuma juba ühe rühma soovil. Parlamentaarset valitsemis-

³ Maim, Ibid. lk. 104; Korsakov, Ibid. lk. 19 jj.

⁴ Peale rahvaesinduste ja Saksamaal ka riigipresidenti valimise teostab rahvas riigivõimu Eestis (Ps. §§ 29—34, 88, 89), Iirimaal (Ps. §§ 14, 47, 48, 50), Leedus (Ps. §§ 104, 105), Lätis (Ps. §§ 48, 50, 72—75, 77—80), Saksamaal (Ps. §§ 43, 73—75), Tšehhoslovakkias (Ps. § 46) ja Austrias (Ps. §§ 43, 44—46, 48) rahvahääletamise teel ning Austrias (Ps. §§ 41, 46), Eestis (Ps. §§ 29, 31, 87), Leedus (Ps. §§ 22, 103), Lätis (Ps. § 78), Iirimaal (Ps. §§ 14, 48) ja Saksamaal (Ps. § 73) ka rahvaalgatamise teel.

korra juures ei saavat seepärast nõudagi valitsuselt mingit järjekindlust ja valitsusjuhtide seisukohtade üle õõ muutumised olla harilikud ja paratamatud nähtused.

Kui ka leppida, et kõik need arvatavad pahed on tõelised pahed, siis peab alla kriipsutama siinkohal harilikult tähele panemata jäetavat tõsiasja. Kui parlamentaarse valitsemiskorra juures valitsus (kabinett, ministeerium) on muutunud rahvaesinduse komisjoniks, siis on ta säärane komisjon, kellest rahvaesindus oleneb samavõrra, kui tema rahvaesindusest⁵. Ei saa alahinnata asjaolu, et rahvaesindus ilma valitsuseta on teovõimetu. Parlamentarismi eitajad-arvustajad pole pea kunagi tahtnud eraldada parlamentarismi põhimõtet selle põhimõtte teostamisest ja teostamise võimalusist. Nad pole oma tegevuse pearõhku asetanud küsimusele, kuidas garanteerida parlamentarismi põhimõtte otstarbekohast ja tänapäeva riigielu nõudeile vastuvõetavat teostamist, vaid on asunud uute riigivalitsemisvormide propageerimisele, sealjuures arvestamata, kas nende poolt soovitatavad muudatused annavad sedavõrt tunduvald paremusi, et oleks põhjust senist korda hävitama hakata. Kuigi tänapäeva kultuurriikide enamik on alal hoidnud parlamentaarse valitsemiskorra⁶, on üksikutes Euroopa riikides viimase kümne aasta kestel parlamentarismi eitajad suutnud oma soove leataval määral teostada⁷.

II. Kuna Ps. muutmise seaduse § 63 on põhimõttelt vastav Ps. § 64-le, siis võib tunduda põhjendamatuna käsitleda siinkohal parlamentarismi põhimõtet ja püüda kaitset leida parlamentaarsele valitsemiskorrale, sest mainitud paragraafidest on näha, et siinkäsiteldava Ps. muutmise seadusega ei taheta kaotada parlamentaarset valitsemiskorda Eestis. Pealegi muutmisseadusega kaasas olevas seletuskirjas on rõhutatud, et see paragraaf (63) peab tagama parlamentaarset valitsemiskorda Eestis ja et alamkomisjon ei leidnud Eesti oludes õige olevat püstitada selles asjas mingit muud põhimõtet või teha uusi katseid. Et aga mainitud muutmisseadus oma praeguses redaktsioonis on tõlgendatav väga erinevalt ja et nende tõlgenduste lõpuleviimisel vastavate loogiliste

⁵ Maim, Ibid. lk. 63.

⁶ Maim, Ibid. lk. 22.

⁷ Vt. viide 1.

konsekventsideni võidakse aru saada, nagu seda allpool lähemalt käsitleme, et Ps. muutmisel — eelnõus soovitatud kujul — parlamentaarse valitsemiskorra teostamine Eestis tehakse olenevaks üksikute riigiorganite tahtest, kuigi sealjuures vasturääkivusse satutakse Ps. mõne teise paragraafi normidega, seepärast pidas allakirjutanu õigustatuks teha siinkohal märkmeid ka parlamentarismi põhimõtte kohta ja juhtida tähelepanu mõningaile sellega seoses olevaile küsimusile.

1. Eesti Ps. muutmise pooldajad on muutmise põhjustena peamiselt alla kriipsutanud nn. „tugeva valitsuse“ vajadust, valitsuse iseseisvamaks (rahvaesindusest vähem olenevaks) muutumist ja rahvaesinduse tujukuse ohjendamist — rühmade mõjuvõimu vähendamisega, mida kehtiv Ps. küllaldaselt ei võimaldavat⁸. Nende eesmärkide saavutamiseks on peamiseks abinõuks Põhiseaduse muutjate seisukohalt presidendi-instituut. Presidendi õiguste ja kohuste määritlemine moodustabki vastavalt sellele Ps. muutmise seaduse kandvama osa.

Vastavalt Ps. ülalmainitud muutmiste põhjendustele puudutan siinkohal lähemalt kolme küsimust: a) kas suudetakse esitatud muudatuste teostamisel tasakaalustada seadusandlikku ja valitsemisvõimu suuremal määral kui seda võimaldab kehtiv Ps.; b) kas presidendi-instituudi loomisega suudetakse valitsusele kindlustada senisest suuremat stabiilsust ja c) kas esitatud muudatuste teostamisel on valitsus oma tegevuses vabakäelisem, s. o. kas suudetakse vähendada Riigikogus olevate erakondade mõju valitsusele ja tõsta Riigikogu moraalset vastutavust. Kõiki neid küsimusi käsitledes ei puuduta meie aga küsimust, kuivõrra need nõuded on põhjendatud ja kuivõrra kehtiv Ps. nende rahuldamist ei võimalda.

Küsimuste lahendamisel on allakirjutanul lähtepunktiks Ps. §§ 3, 35, 64 (muutmissead. § 63) ja 86⁹.

⁸ Küllaldaselt on seda käsitletud ajakirjanduses ja rõhutatud mitmesugustel koosolekutel.

⁹ Ps. § 3: „Eesti riigivõimu ei saa keegi teostada muidu, kui põhiseaduse või põhiseaduse alusel antud seaduste põhjal.“ § 35: „Rahvaesitajana teostab riigi seadusandlikku võimu Riigikogu.“ § 64: „Vabariigi

Tähendasime, et ülalmainitud eesmärkide saavutamisel pealootus on asetatud presidendi-instituudile. Olulisemad abinõud presidendil nende eesmärkide saavutamiseks Ps. muutmise seaduse järgi on 1) Riigikogu laialisaatmine enne volituste lõppu uue Riigikogu valimise määramisega (§ 39), 2) vetoõigus (§ 53), 3) Riigikogule esitatud seaduseelnõude väljakuulutamise dekreedina, millel on seadusejõud ja 4) osalt ka seaduseelnõude esitamine Riigikogule¹⁰.

a) Vastates esimesele küsimusele, s. o. kas suudetakse esitatud muudatuste abil tasakaalustada seadusandlikku ja valitsemisvõimu, võib esimesel pilgul öelda jah. Kuna muutmissead. § 57 järgi riigi kõrgemat valitsemisvõimu teostab rahvaesindajana vabariigi president, kes valitakse rahva poolt otsesel hääletamisel, kes ei ole tagandatav ega rahvaesindusest sõltuv, siis on seega teatav tasakaal saavutatud. Kas see tasakaal annab aga mingisuguseid erilisi positiivseid tulemusi, seda saaksime öelda siis, kui president on vastava põhiseaduse alusel vähemalt kümnekond aastat teotsenud ja on kujunenud teatav praktis, kui ainult juba ette ei oleks näha põhjusi, mis need tulemused miinimumini redutseerivad. Loota aga, et president võiks muutuda eriti aktiivseks poliitikuks, on parlamentaarse valitsemiskorra juures liiga palju tahta¹¹. Kuigi presidendi seisukoha määramisel teiste riigiorganite keskel ei ole niivõrra olulist tähtsust presidendi valimise moodusel kui presidendi õigusi ja kohustusi määritlevail normel¹², siiski tea-

valitsusel peab olema Riigikogu usaldus. Valitsus või tema üksikud liikmed lahkuvad ametist, kui Riigikogu neile avaldab otsekohest umbusaldust.“ § 86: „Põhiseadus on vankumatuks juhteks Riigikogu ning kohtu ja valitsuse asutuste tegevuses.“

¹⁰ Presidendile antav laiapiirdeline dekreediantmise õigus on pea samasel kujul lahendatud Itaalias 1926. a. 31. jaan. seadusega, kus valitsusejuhile „Duce'le“ antud dekreedioiguse kasutamist piirab ainult nõue, et dekreediga maksmata pandud seadused tuleb kojale esitada kahe aasta jooksul väljakuulutamisest arvates (Eschmann, Ibid. lk. 27). Leedus on presidendile 1928. a. põhiseadusega antud ka seadusandluse õigus (Römer, Ibid. lk. 27).

¹¹ Väga tabavalt iseloomustab presidendi ülesandeid prantsuse riigimees R. Poincaré, rõhutades, et parlamentaarse valitsemiskorra juures peab president sageli toimima enda veende vastaselt (Maim, Ibid. lk. 76).

¹² Ribbeck, H. G. — Kaiser, Reichspräsident und U. S. A. Präsident. Berlin u. Leipzig 1930, lk. 126 jj.

tava praksise kujunemisel võiks rahva poolt otseselt valitud ja rahvaesindusest juriidiliselt sõltumatul presidendil kujuneda kindlam positsioon kui on seda presidendil, kes juriidiliselt on rahvaesindusest sõltuv. Tulevasele Eesti presidendile on Ps. muutmise seaduses ette nähtud normides antud väga laialdased võimalused oma positsiooni kindlustamiseks, kuid oleks ekslik, kui me mõningaid tõsiasju arvestamata loodavast presidendist instituudist loodetakse hüved ülehindame. Millised on need mõningad tõsiasjad, seda näeme, kui püüame vastata eespoolpüstitatud kahele viimasele küsimusele.

b) Valitsuse seisukorra stabiilsemaks muutmise. Sageli on parlamentaarse valitsemiskorra suurema puudusena mainitud valitsuse (kabineti, ministeeriumi) ebastabiilset seisukorda. Sama rõhutavad meie Põhiseaduse muutmise pooldajad, lootes põhiseaduse muutmisega vastaval stabiilsust saavutada. Kui tahaksime leppida seisukohaga, et meie valitsuste võimul püsimine aeg on liiga lühike, ja uskuda, et presidendid isiku abil suudame valitsusele kindlustada suuremat stabiilsust, siis osutub vajalikuks selgusele jõuda, kuid võrra „paremas“ olukorras on Eestiga võrreldes riigid, kus on presidendist instituut. Ilma et vajadust oleks üksikasjadesse tungida, võime alla kriipsutada siin teatavat sarnast olukorda kõikides parlamentaarse valitsemiskorraga riikides¹³, kusjuures Eesti praeguse statusse kasuks räägib asjaolu, et Eestis on seni puudunud igasugused tõsisemad konfliktid seadusandliku ja valitsusvõimu vahel, küll on need konfliktid esinenud riikides, kus tunnustatud presidendist instituut¹⁴. Kui linnulennult vaadelda meie valitsuste ametisoleku aja kestust, siis näeme, et see aeg on ümmarguselt 10 kuud¹⁵; seejuures ei saa tähelepanuta jätta asjaolu, et valitsuste ümberkujundamisel sageli lahkuva valitsuse liikmed jäävad samadele kohtadele uues valitsuses, mistõttu üksikute ministrite ametisoleku aeg sama ministeeriumi

¹³ Valitsuste võimulpüsimise kestust vt. Graham, Malbone W. — New governments of eastern Europe, 1928, Soome — lk. 228, Läti — lk. 344, Leedu lk. 398, Poola lk. 500, Saksamaa, Ibid. — New governments of central Europe lk. 92, Austria lk. 184, Tšehhoslovakkia lk. 314.

¹⁴ Matte, P. — Rospusk parlamenta na zapade. S. Peterburg 1911, lk. 99 jj.

¹⁵ Korsakov, Ibid.

juhina tunduvalt pikeneb. Kui arvestada ka, et valitsuste ümberkujundamisel uutes valitsustes esinevad peamiselt samad isikud, kes juba varemates valitsustes juhtinud sama või mõnda teist ministeeriumi ja et sageli valitsuste ümberkujundamisel lahkuva valitsuse liikmed uude valitsusse edasi jäävad, kuigi teise ministeeriumi juhina, siis võime valitsuse ametisoleku aja kestust hinnata koguni teissuguse mõõdupuuga.

Eesti valitsuste lahkumiste põhjusi vaadeldes võime eristada nelja põhjust, kui mitte viimast lahkumist lugeda eri põhjusil toimuvaks¹⁶. Riigikogu olemasolu kestel võimul olnud ja lahkunud 13 valitsusest on teinud seda 1) neli (1., 3., 7. ja 11.) uue Riigikogu valimise tagajärjel, kusjuures ainult esimesel oli lahkumine nõutav¹⁷, kuna teised kolm on lahkunud enam pretsedendi alusel; 2) viis valitsust (2., 4., 6., 10. ja 12) on lahkunud koalitsiooni lagunemise tagajärjel; 3) üks (5.) 1924. a. esimese detsembri sündmuste mõjul; 4) kaks (8. ja 9.) usalduse mitteavaldamisel ja 5) üks valitsus (13.) erakondade ühinemise tagajärjel, mis juhu peaks samuti arvama 2. punkti alla, kuna valitsuse lahkumise tegelik põhjus oli tingitud ühe koalitsioonirühma soovist oma esindajaid valitsusest ära kutsuda. Näeme, et Ps. § 64-ga rahvaesindusele antud valitsuse tagandamise võimalust — otsese umbusalduse avaldamist — ei ole Riigikogu ainustki korda kasustanud. Võiksime aga otsekohe juurde lisada, et Riigikogul pole vajadust olnud seda õigust kasustada, kuna ta on enda soovid suutnud teostada muul teel; valitsus olukorda õieti hinnates on lahkunud ilma et Riigikogu teda selleks sundima oleks pidanud. Kui olukorra teissuguseks kujunemisel valitsused ei taha enam lahkuda Riigikogu vastava otsuseta, siis kahtlemata kasustaks Riigikogu oma vastavat õigust ja võib-olla vägagi sageli.

Kui küsida, mida suudaks teha president, kes austab Ps. § 64-s (muutm. sead. § 63) ette nähtud parlamentarismi põhimõtet, et valitsuse mõni ülalmainitud lahkumise põhjus tulevikus harvemini korduks, siis tundub, et väga vähe. Ainsaks olulisemaks abinõuks presidendile, kui ta tahab ära

¹⁶ Korsakov, *Ibid.*

¹⁷ Vabariigi Põhiseaduse ning Riigikogu valimiste rahvahääletamise ja rahvaalgatamise seaduse maksmapaneku seadluse § 5.

hoida valitsuse lahkumist, kellel puudub Riigikogu enamiku usaldus, näib Ps. muutmise seaduse (§ 63) järgi olevat Rk. kojusaatmine enne Ps. ette nähtava nelja aasta möödumist ja uue Rk. valimiste määramine. Võib kindel olla, et Rk. koosseisudes pole nõnda pea loota järske muutusi ja teatavat valitsust lahkuma sundinud jõud on uuesti valitud Rk-s lõenäoliselt endises tugevuses esindatud ning võimule jäänud valitsust ootab uus umbusalduseavaldus uute valimiste tagajärjel kokku astuva Rk. poolt. Ps. muutm. sead. § 39 ei piira presidendi õigust Rk. laialisaatmises millegagi ja presidendil on võimalus kasustada oma õigust uuesti kokkuastuva Rk. suhtes ning seda lõpmatuseni¹⁸. Presidendi säärase teoviisi korral oleks paralüüsitud Ps. § 35-s ette nähtud seadusandliku võimu tegevus ja takistatud Ps. vastava paragraafi rakendamise. Presidendi vastavate sammude puhul jääb aga Rk.-s esindatud rühmadele alati võimalus mõjustada oma esindajate tegevust valitsuses ja seega vajaduse korral pidurdada valitsuse kui ka presidendi tegevust.

Teataval määral võiks loota valitsuse seisukorra stabiliseerumist presidendi vetoõiguse teostamisest. Valitsusel on võimalus rahvaesinduse ees oma seisukohtadelt taganeda ja rahvaesinduse nõudeile järele anda teades, et president valitsusele mittesoovitavale seadusele vetoga vastab. Ka on presidendil võimalus valitsusele soovitatavat seisukorda maksuma panna seega, et ta esitab Riigikogule valitsuse seisukohtadele vastavad seaduseelnõud ja paneb samad elnõud dekreedina maksuma. Riigikogu eitavale seisukohale samade seaduste suhtes vastab president vetoga. Kõik see eeldab, et president peab muutuma väga aktiivseks poliitikuks ja valitsus tema käske täitvaks abiliseks. Ps. muutm. seaduses antud presi-

¹⁸ Ps. muutm. sead. § 39, andes presidendile pea piiramatu õiguse rahvaesinduse kojusaatmisel, erineb meile tuntud riikide põhiseadustest, kus harilikult vastavate normidega riigipeale lubatakse rahvaesindust koju saata samal põhjusel ainult üks kord. Tegelikult omab see kitsendus vähest tähtsust, sest rahvaesinduse kojusaatjal on säärase kitsenduse olemasolul võimalik kojusaatmist motiveerida iga kord isesuguselt. Olulisemaks osutuvad siinkohal need normid, mis reguleerivad presidendi tegevuse võimalust rahvaesinduse kaasabita. Pohl, H. — Die Zuständigkeit des Reichspräsidenten, teoses: „Handbuch des Deutschen Staatsrechts“, herausgegeben von G. Anschütz und R. Thoma, Tübingen 1930, lk. 487; Gebhard, L. — Handkommentar zur Verfassung des Deutschen Reichs. München, Berlin u. Leipzig 1932, lk. 182—185.

dendi õiguste ja kohuste määritelust võiks aru saada, nagu olekski see põhiseaduse muutjate soov, sest valitsusele on presidendist olenematult jäetud väga väikesed teotsemisvõimalused, küll aga täielik vastutus presidendi otsuste eest¹⁹. Presidendi mõjuvõim on aga tugevalt piiratud sama muutmiseseaduse §§ 61 ja 62-ga, mille järgi kõik presidendi otsused, välja arvatud Vabariigi Valitsuse või selle üksiku liikme ametissekutsumine ja ametistvabastamine ja riigikohtunikkude ning kohtunikkude ametissekinnitamine, et olla kehtivad, peavad olema alla kirjutatud peale presidendi veel peaministri või asjaomase ministri poolt. Presidendi otsused võetakse vastu Vabariigi Valitsuse poolt peaministri või asjaomase ministri ettekandel²⁰. Presidendi otsuste eest Rk. ees vastutavad vastavad kaasallakirjutajad ja nad on kohustatud keelduma otsusele kaasallakirjutamast, kui presidendi otsus on Põhiseaduse või seaduse vastane²¹.

Seega on jäetud Rk.-s olevaile rühmadele täieline võimalus oma esindajate kaudu valitsuses pidurdada presidendi tegevust Rk. kojusaatmisel, vetoõiguse kasustamisel, seaduseelnõude väljakuulutamisel dekreedina ja ka seaduseelnõude esitamisel Rk.-le. Peaks valitsus või üksik valitsuseliige loobuma neist pidurdavaist võimalusist, on vastaval Rk. rühmal alati võimalus oma esindajat valitsusest ära kutsuda, ning president, kui ta ei taha Rk.-ga konflikti sattuda, peab ära kutsutu ametist vabastama²². Seepärast tundub, et presidendi ülalmainitud neli olulisemat õigust osutuvad mitteolulisteks valitsusele stabiilsuse kindlustamisel.

¹⁹ Kas säärane seisukord on parlamentaarse valitsemiskorra juures otstarbekohane, on vaieldav. Poincaré, R. — Wie Frankreich regiert wird. Berlin 1913, lk. 93.

²⁰ Ps. muutm. sead. § 62 tundub ülearusena, sest § 61, nõudes presidendi otsuste kehtivuseks peaministri või asjaomase ministri kaasallkirja, parlamentaarse valitsemiskorra juures tagab küllaldaselt Ps. muutmise seadusele juurde lisatud seletuskirja § 62-s mainitud õiguskorra kindlustamist.

²¹ Olulisemat tähtsust siin omab vastava ministri võimalus keelduda kaasallakirjutamast otstarbekohasuse seisukohalt; muutmiseseadus seda ei maini, kuid ta on mõistetav parlamentaarse valitsemiskorra teostamisel.

²² Parlamentaarse valitsemiskorra juures on mõeldav, et president alati ei rahulda valitsuse või tema üksiku liikme lahkumispalvet, kuna president juriidiliselt pole kohustatud seda tegema. Rahvaesinduse otsesel nõudmisel — valitsusele otsese umbusalduse avaldamisel — peab aga president valitsuse ametist vabastama.

M a i m, Ibid. lk. 75.

c) Erakondade mõjuvõimu vähendamiseks näib Ps. muutm. seadus presidendile pakkuvat rahuldavat võimalust. President võiks selleks kasustada igat ülalmainitud nelja võimalust. Eriti näib kasustatav olevat üksikute rühmade nn. kihihuvide võidutsemise lõpetamiseks ja valitsuse tegevuskava kavakindlaks teostamiseks vetoõigus ja seaduseelnõude väljakuulutamise dekreedina. Eeldades aga, et valitsus on rahvaesindusega solidaarne, ja seda peab ta normaalolukorras olema, kaovad presidendi kõik need õigused tulemusteta²³. President, soovides ohjendada üksikute rühmade teoviisi, ei suuda oma dekreedide ja vetoõigusega kaitsta valitsust ja selle üksikuid liikmeid samade rühmade mõjuvõimu vastu. Takistades Rk. tegevuse vaba arenemiskäiku veto- või dekreedioiguse kasustamisega, sunnib president seega lahkuma valitsusi, kelle seisukorda ta stabiliseerida tahtis, ja seda seni, kuni tunnustatakse parlamentarismi põhimõtet või kuni rahvaesinduse tegevust ei püüta takistada presidendi mõjuvõimuga²⁴. Antakse aga rahvaesindusele takistamatu võimalus oma seisukohtade väljendamiseks ja teostamiseks, siis on valitsuse ja Rk. vahekord valitsuse stabiilsuse mõttes, ka Ps. muutmise teostamisel mainitud seaduse ulatuses, samane nagu praeguses Põhiseaduses. Ps. muutmise seaduses ette nähtud presidendi laiapiirdeised võimuavaldused ei suuda seega parlamentaarse valitsemiskorra juures tuua olulisi muudatusi valitsuse seisukorra kasuks ka siis, kui presidendile on lubatud absoluutne vetoõigus, pea piiramatult koju saata rahvaesindusi, välja kuulutada pea igasuguseid seaduseelnõusid dekreedina, millel on seadusejõud ja mis on koostatud presidendi soovidele vastavalt²⁵. Küll on selle muutmise teostamisega võimalik mitmesuguste konfliktide tekkimine seadusandliku ja valitsemisvõimu vahel, kui ka Rk. moraalse vastutavuse langemine, kuigi Ps. muutmise pooldajad vastupidist tahavad.

²³ Kui valitsus tahab loota rahvaesinduse usaldusele, siis peab ta takistama presidendi säärate otsuste teostamist, mis pole vastuvõetavad rahvaesinduse enamikule. Selleks vastava võimaluse annab valitsusele Ps. muutm. sead. § 61.

²⁴ Vt. Bieberstein, F. — Die Verantwortlichkeit der Reichsminister, teoses „Handbuch des Deutschen Staatsrechts“, lk. 520 jj.

²⁵ Et eelarve on formaalses mõttes seadus, siis on vaieldav, kas presidendil muutm. sead. § 60 p. 12 alusel pole isegi võimalus riigieelarvet dekreedina välja kuulutada ja Rk. otsuseta maksmata panna.

2. Eespool-esitatud küsimustele vastamisel eeldasime, et valitsus on solidaarne Rk.-ga ja et puuduvad konfliktid Rk. ning valitsemisvõimu vahel. Kahjuks võimaldab Ps. muutmise seadus oma praeguses redaktsioonis sääraste konfliktide tekkimise, pealegi ilma vastavate lahendusvõimaluste pakumiseta²⁶. Mainitud seaduse üksikud paragraafid on mõttelt vastukäivad ja erinevalt tõlgendatavad ning tundmatud parlamentaarse valitsemiskorraga riikides²⁷. Nende vastuvõtmisel muutmisseaduses avaldatud põhimõtteil on võimalik Rk. lähtsust vähendada pea nullini ja valitsust muuta presidendi lihtsaks abiliseks, kellele kuulub ainult presidendi otsuste täitmiseks vajalikkude allkirjade andmine ja vastavate otsuste täitmine, kuivõrt selleks on presidendil vaja eriasutist. On võimalik olukord, mil president, kes konflikti satub rahvaesindusega ja ametisse kutsub valitsuse, kes iga tema sammu heaks kiidab, hakkab riigivõimu teostama ilma Rk. kaasabitä. Kui valitsus on solidaarne presidendiga ja mitte Rk.-ga, siis võib president pea igat Rk. sammu takistada, kusjuures presidendil endal on õigus peaaegu piiramatult anda seadusi²⁸. Et oma õigusele põhiseaduslikku alust saada, tarvitseb presidendil ainult vastavad eelnõud Rk.-le esitada. Valitsemisvõim kuulub presidendile Ps. otsesel määritlemisel. Kui Rk. tahaks presidendi tegevust pidurdada ja selleks umbusaldust avaldada presidendile tegevust pooldavaile kaaslasile — valitsusele —, on presidendil olemas vastuabinõu Rk. koju saata, põhjendusega, et seda nõuavad riiklikud kaalutlused. Kujuneks olukord, kus ühel poolel seisab president oma abilistega, tema tegevusega solidaarsete ja Rk.-ga konfliktis olevate ministritega, kellele kuulub riigis valitsemisvõim ja kes võib välja anda seadusi; teisel poolel seisaks Rk. ehk rida Rk.-sid, keda vajatakse kõige rohkem eelarve kinnitami-

²⁶ Puudub lahendus, näiteks, presidendi poolt dekreedina väljakuulutatud seaduseelnõu saatuse suhtes, kui Rk. sama seaduseelnõu tagasi lükkab või tunduvate muudatustega vastu võtab. Vt. ka Matte, Ibid. lk. 99 jj.

²⁷ Vt. Pohl, Ibid. lk. 482 jj.; Ribbeck, Ibid. lk. 120 jj.; Bryce, J. — Modern Democracies, II, London 1929, lk. 507 jj.; vt. ka rahvaesinduse kojusaatmise võimalusi näit. Soomes (Ps. § 27), Saksamaal (Ps. § 25), Tšehhoslovakkias (Ps. §§ 31, 64), Lätis (Ps. §§ 48, 50), Austrias (Ps. §§ 29, 42, 100), Rumeenias (Ps. §§ 79, 80, 90).

²⁸ Ps. muutm. seadusega antakse presidendile seadusandlik võim säärases ulatuses, mis pole kokkukõlas Ps. § 35-ga. Vt. presidendi seadusandlikku võimu Läti 1928. a. põhiseaduse järgi. R o m e r, Ibid. lk. 28.

seks²⁹, kes aga peaks teostama seadusandlust, kuid keda president sellest ülesandest „vabastanud“.

Loomulikult poleks presidendi säärane tegevus enam kokkukõlas Ps. §§ 3, 35, 64 ja 86 nõuetega, kuid oleks siiski põhjendatav Ps. muutmise seaduse §§ 39, 53 ja 60 p. 12-ga³⁰. Kuidas tekkivast ebakokkukõlast üle saadakse, selle jätab Ps. muutm. seadus lahendamata.

Kolju ja peaaaju vigastuste väär formuleerimine kehtivas õiguses.

W. Lindeberg.

Raske noop pähe kutsub esile koljumurde ja aju purunemise; selle tagajärjena tekib püsiv, enamasti eluaegne halvatus. Sellisel korral on tegemist kehalise rikkega, orgaanilise ergukava vigastusega. Väliselt samasugust halvatust produtseerib hüsteeriline inimene, kellel peaaaju ja teised elundid täiesti terved, kuid kellel on olemas ajutised korratused ergukava funktsioneerimises. Viimast korratust nimetatakse funktsionaalseks närvikava häireks; need kaovad täielikult, sageli momentaalselt.

Orgaanilised peaaaju vigastused on järgmised: 1) ajuvapustus (*commotio cerebri*, Hirnerschütterung), 2) ajurõhustus (*compressio cerebri*, Hirndruck) ja 3) ajupõrutus (*contusio cerebri*, Hirnkontusion). Ajurõhustus ilmub harilikult verevalumi tagajärjel; ajupõrutus käib käsikäes harilikult luumurdega, kusjuures veel olemas kas aju muljumine (Quetschung), aju rebenemine (Zerreissung) või ajurusustus (Zertrümmerung). Ajuvapustusele tuleb vaadata kui kergele

²⁹ Vt. viide 25.

³⁰ Vaevalt võiks uskuda, et Ps. muutmise pooldajad on nõus vastavate ebakokkukõladega. Oleks seepärast hädavajalik pikem ja üksikasjalikum töö, et määrata kindlaks, kuivõrra üks või teine Ps. muutmise seaduse paragraaf võib tekitada raskusi Ps. mõne teise paragraafi rakendamisel ja kuivõrra on vastuvõetavad meie Ps. kui terviku üldpõhimõttele vastava muutmisseadusega loodavad uuendused. Et Ps. tekst ja redaktsioon peab olema eeskujulikult täppis, siis on tarvilik suurema tähelepanu omistamine sellele muutmisseadusele enne tema avaldamist rahvahääletamisele kuuluva seaduseelnõuna.

ajupõrutusele, mis lühikese aja järel möödub harilikult ilma raskemate objektiivsete korratusteta.

Funktsionaalsete närvikava häirete hulka kuuluvad neurasteenia, hüsteeria, sundneuroosid (Zwangsneurosen), hirmneuroosid (Angstneurosen) ja rida ergukava korratusi, mida õnnetusneuroosi nime all (Unfallneurosen) tuntakse. Kõik need funktsionaalsed korratused on tuntud kogumõiste „neuroosid“ all. Sõna „neuroos“ tähendab siis, et on tegemist mitte orgaanilise ergukava vigastusega, vaid puhtfunktsionaalse häirega.

Kehtivas õiguses¹ on juba 7 aastat maksev järgmine segane kolju ja peaju vigastuste definitsioon:

1) tserebraalne põrutusneuroos (*neurosis traumatica*) ilma raskemate labürindiriketeta 0—50%; 2) tserebraalne põrutusneuroos raskema labürindirikkega (iseäranis vestibulaarse pööritusega) 30—60%; 3) tserebraalne põrutusneuroos pealumurdega kuni 100%; 4) hirmneuroos 0—60%.

Aluseks võttes ülaltoodud seletusi orgaaniliste ja funktsionaalsete närvikava rikete kohta, tahan lähemalt peatuda tsiteeritud neljal punktil.

Ad 1). Tserebraalse põrutusneuroosi asemel tahtis seadusandja nähtavasti nimetada ajuvapustust (*commotio cerebri*), mis ilmub harilikult ilma labürindiriketeta. On aga tõepoolest tahetud nimetada neuroosi, s. o. funktsionaalset haigust, siis oleks üleliigne alla kriipsutada, et ei pea olema orgaanilist labürindiriket.

Ad 2 ja 3). Tserebraalne põrutusneuroos, raskema labürindirikkega (2) ja iseäranis koljumurdega (3) on meditsiiniliselt absurdum. Koljumurre ja labürindirike on sedavõrt raske orgaaniline vigastus, et neuroos, kui funktsionaalne nähtus, ei tule sel juhul üldse arvesse. Siin tuleb arvesse ainult mõiste „ajupõrutus“ (*contusio cerebri*). Et tegelikus elus mõiste „*commotio cerebri*“ selgete piirideta ühte sulab „*contusio cerebri*“ mõistega, tuleks edaspidi võtta seadusse kaksikmõiste „*commotio-contusio cerebri*“.

Tegelikus elus tuleb arstidel talitada järgmiselt: lugedes sõnu „traumaatiline neuroos“ tuleb meil mõista selle all kas

¹ RT nr. 87/88, 1924, II.

ajuvapustust või -põrutust, kuid ialgi mitte „traumaatilist neuroosi“.

Traumaatiline neuroos, õnnetusneuroos, tulu-(rendi-)neuroos on mõisted, mis üksteisega nii ühte sulavad, et on raske neid täielikult eraldada. Ajal, kui ei olnud kindlustusseltse, olid neuroosid õnnetuste tagajärjel enam-vähem tundmatud (ilmusid siiski rohkesti sõdade ajal, kui oli kasulik haigustuda)².

Ei mäleta mina oma praktikas traumaatilist neuroosi taluperemehel (või mõnel teisel mittekindlustatud isikul) ka raskemate vigastuste tagajärjena. Sagedasti näeb neid aga talusulasel, kel vigastus kergete siniste nahaplekkide näol niivõrt kerge, et kaob paari päeva pärast. Vabrikutöölistel on säärased neuroosid tühiste vigastuste tagajärjel igapäevseks nähtuseks. Iseäranis praegusel raskel ajal näeb sageli puudulikku terveksaamise taht ja püüet lasta ennast pensioneerida eluajaks ühiskonna arvel, kasustades ettekäandeks tühist vigastust.

Iga õnnetuse eest tasu määramine „teeb kooli“ ja toob kohe ilmsiks terve rea tasusoovijaid. Saksamaa arstid kurdavad, et väga suur osa majateenijaist 40—50 aasta vahel, s. o. aastates, kus keegi muidu ei tule mõttele pajukile minna, kasustavad kõige tühisemat õnnetusjuhtu, et hankida omaile pajukit.

Meie, arstid, oleme sunnitud ravima glasseekinnastega inimesi, kes alluvad kindlustusseltsidele; oleme sunnitud neile tegema rea röntgeniülesvõtteid jm. (mida me ei tee harilikule surelikule, s. o. kindlustamata inimesele), et olla garanteeritud juhu vastu, kus hiljemini käesoleva õnnetusjuhuga seotakse igasuguseid muid haigusi.

Näide elust: kindlustusseltsi liige kukub seljale. Kukumine on niivõrt tähtsusetu, et ei vaja röntgeniülesvõtet. Inimest, kes ei ole kindlustatud, võib 3—4 päeva pärast koju saata, kuid kindlustatud inimest tuleb ravida nädalatekaupa, lisades veel haigemajas viibitud ajale juurde kodust puhkust, et olla päris kindel täielikus paranemises. Kindlustamata isik lahkub haigemajast lahkesti tänades; kindlustatud väga sagedasti ei ole rahul kas liiga kiire väljakirjutamise, liiga

² Vt. L. Puusepa rikkalik sõjaaegne materjal *Folia Neuropat. Eston.* nr. 1 1923. a.

lühikese koduse puhkuse või muude arstlikkude korralduste tõttu. Kindlustatud inimesele tuleb teha tingimata ka röntgeniülesvõtte, et oleks võimalik temale seletada: „Kas kiired ei näidanud mitte midagi raskemat.“ Röntgeniülesvõttel näeb siis aga ka muudatusi, mis olemas lülidel teistest haigustest (näiteks moonutatavast liikmepõletikust, *arthritis deform.*). Vastasel korral, kui haige ilmub poole aasta pärast kaebustega, et temal olemas liikmepõletik, mille põhjuseks ninetatud kukkumine, ilma õnnetusjuhu järel tehtud ülesvõtteta ei saa eitada, et muudatused liikmetes ei ole saanud tõuget kukkumisest. Teame aga seejuures hästi, et 95%-l säärastest juhtudel on haigus tekkinud päris teistel põhjustel. Osav advokaat paneb ette küsimuse: „Kas võib õnnetusjuht esile kutsuda säärase haiguse,“ millele ekspert peab muidugi vastama: „Jah, võib.“

Nimetatud põhjustel oleme sunnitud kohe peale igat kergelt õnnetusjuhtu tegema „ettevaatusülesvõtteid“, mis teevad aga kindlustatud haige ravimise märksa kallimaks. Nõudja ei kaota mitte midagi, kui tema kaebused osutusid kohtus mittepõhjendatuks, tema võib aga ka võita. Kuigi arsti kaastunne harilikult tahab kalduda selle poole, kes sai kannatada, s. t. kehva töölise poole, kes võitleb võimsa kindlustusseltsiga, ei või ega tohi kannatada pahet, mis tuletab meelde žantaaži.

Mis puutub õnnetusneuroosidesse, siis arstid ise veel vaidlevad, kas üldse tuleb neid nimetada haigusteks; edasi, kuigi neid nimetada haigusteks, kas tuleks õnnetusneuroose ravida või mitte (mida kauem neid ravida, seda rängemaks nad võivad minna)³. Lõpuks vaieldakse arstide seas ka küsimuse üle, kas üldse võib inimene õnnetusneuroosiga nõuda kahjutasu või mitte⁴.

³ Mida pikem ravimine, seda enam neurootilisi sümptomeid inimestel, kellel nõudmised kindlustusseltside jne. vastu. Teiselt poolt kinnitab Koenig (Ärztl. Sachverst. Zeit. nr. 24. 1923), et 96,7% õnnetusneuroosidest paranes täielikult, kui nendega oli tehtud lõpparve ühekordse väljamaksu näol, kusjuures ei olnud tähtis, kas tasutud summa vastas nõuetele või mitte. Tähtis oli, et enam ei olnud midagi loota ja maksmisega mitte liiga kaua ei viivitatud.

⁴ Aschaffenberg, Zur Frage der psychogenen u. d. traumat. Neurosen. Deutsch. med. W. nr. 38, 1926, ja K. Bonhoffer, Bemerk. z. Unfallneurose. Deutsch. med. W. nr. 1 1927 väljendavad vastaslaagri arvamust.

Hirmuneurooside kohta tuleb öelda, et asjatundjate suure enamiku arvamuse järgi on olemas hirmuneuroosid, mis on välja kutsutud rasketest, hirmuga seotud traumaatilistest situatsioonidest, kusjuures egotsentrilised omakasupüüdmissmotiivid täitsa puuduvad (esialgu igatahes). Säärased neuroosid, mis üldse kaunis haruldased, on praegukehtiva õiguse järgi hinnatud 0—60% tööjukaotusega. Neid hirmuneuroose (ja iseäranis hirmupsühhoose) näeb laeva- ja raudteeõnnetuste tagajärjena ja peale kaevanduskatastroofe ning maa-värisemisi. Väga harva esineb neid peale harilikke õnnetusjuhtusid. Hirmuneuroosid on enamasti ajutised, kestavad harilikult mõni päev kuni mõni nädal. Haige haiglast väljakirjutamisel on nad enamasti juba kadunud. Sellepärast tuleb mõelda, kas jätta p. 4 üldse kehtima.

Minu praktikas oli viimase 7 aasta jooksul üks ainus kuudekaupa kestev „hirmuneuroos“ (pigemini šokineuroos või emotsioonineuroos) autojuhil peale kokkupõrget teise autoga. Seda juhtu ja teisi sääraseid võib tarbe korral mahutada tööjõu kaotuse arvutamistabelisse p. 10 alla, mis tasub „raskemakujulisi tähelepanuvõime rikkeid“ kuni 50%, kui minu poolt proponentide muudatuse puhul peaksid tulema tasumaksmisele hirmuneuroositaolised haigustumised. Säärane tasumaksimine peaks aga siis tingimata olema ühekordne, kusjuures hirmuneuroosi kestuse kõige pikemaks ajaks tuleks võtta 1 aasta.

Venib hirmuneuroosi eest tasusaamine pikale, siis tekib nimetatud neuroosist harilikult „kasuneuroos“, mille tervistamine on juba küsitav. On iseloomulik, et ülalnimetatud autojuht ei kasustanud minu poolt soovitatud ühekordse tasunõudmise võimalust, sest nii ta oleks kaotanud hästitasutava autojuhi koha ja sellega väljavaated pensionile.

Saksa erakindlustusseltsid hirmuneurooside puhul ei maksa. Riiklik kindlustus (Reichsversicherungsamt) Saksa maal (kus seaduses hirmuneuroosi punkt veel olemas) katub minu teades kõrvale hiilida maksimisest, toetudes kohtuotsusele 1926. aastast, kus seletatud: „nicht entschädigungspflichtig sind solche Störungen, bei denen nur die Überzeugung des Betroffenen, krank zu sein, das Bild beherrscht“⁵.“ Hirmuneuroosi iseloomu kohta võib öelda, et tema on kahe

⁵ Vt. A. Hoche, Nervenarzt, 1931, nr. 8.

faktori lõpptulemus: 1) närvikava seisundist (haiguse vastuvõtlikkus, dispositsioon) ja 2) õnnetusjuhust, mis annab tõuke haigetele närvikavale, viies ta tasakaalust välja. Mida vastuvõtlikum närvikava, mida suurem dispositsioon, seda väiksemat tõuget (õnnetusjuhu näol) on vaja haigustumiseks.

Teisi neuroose võib Lottingi definitsiooni järgi jaotada 1) pseudoneuroosideks (Pseudoneurosen) ja 2) kasuneuroosideks (Zweckneurosen).

Inimene, kel pseudoneuroos olemas, püüab poolteadlikult, poolalateadvusega kasustada situatsiooni, lootes võimalusele ühe hoobiga omandada suuremat summat. Säärastel „haigetel“ on haigustumistunne lõõnud kaunis pinnapealseid juuri ja juba arsti kindel ütlus, et ei ole loota mingit erilist rahalist kasu, või mõned pisut energilised ebaõnnestunud tasunõudmise katsed viivad inimese mõtlemisruuna õigetesesse rööbastesse.

Kasuneuroosiga inimesel on haigustumistunne ajanud sügavaid juuri (haigustumistunne ja haigus on päriselt ise asjad). Hoche formuleerib kasuneuroosi tekkimist sõnadega: „sie verdanken ihre Entstehung nicht einem Unfall als solchem, sondern der Tatsache des Versichertseins.“ Sääraste inimeste toetamine oleks ebasotsiaalne; ka ravimine kindlustusseltside või haigekassade kulul tuleks ära jätta. Praksis on näidanud, et säärased „haigused“ paranevad kiiresti ja täielikult siis, kui „kannataja“ on täielikult kaotanud lootuse saada mingit edaspidist toetust ja on sunnitud ise maksma ravimiskulusid. Päris üksikud, iseäranis kangekaelseid „tasunorijad“ muutuvad aegamööda vaimuhaigeteks (Querulantenwahn), kuid ikkagi oma dispositsiooni põhjal.

Kokkuvõttes tuleb öelda neurooside kohta, et nemad ei või kuuluda tasumaksmise alla, välja arvatud ehk „hirmuneuroosid“, kus võib tulla küsimusse ajutine tasu. Siiski ei oleks vaja hirmuneuroosile jätta vastavas tabelis eraldi kohta, vaid teda võib mahutada tarbe korral praeguse p. 10 alla.

Veel kord alla kriipsutades, et eelmainitud pp. 1, 2 ja 3 on meditsiiniliselt absurdsed, proponeeriksin muuta neid järgmiselt:

Kolju ja peaaju.

1) Ajuvapustus ja ajupõrutus (*commotio-contusio cerebri*), raskemate labürindiriketeta 0—50%.

2) Ajupõrutus raskema labürindirikkega (iseär. vestibulaarse põõritusega) 30—80%.

3) Ajupõrutus (*contusio cerebri*) ja ajurõhustus (*compressio cerebri*) koljuläe või koljupõhimiku (*basis cranii*)⁶ murruga kuni 100%.

Järgmiste, 4-da jne. punktidenä tuleks siis võtta „lange-tõbi“ jne.⁷.

Kirjanduse ülevaade.

Eduard Kern, Die soziale Gerichtshilfe (Sotsiaalne kohtu-abistus). Der Gerichtssaal. Bd. C. Heft 6., 390 lk.

Autor vaatleb veel kujunemisastmel ning väga erinevate hinnangute esemeks olevat sotsiaalse kohtuabistuse instituuti Saksamaal.

Sots. kohtuabistuse mõiste on väga ebakindel: osalt mõistetakse selle all kaebealuse ja tema perekonna hooldamist protsessi kestel; osalt kaebealuse abistamist kohtus, peamiselt tingimisi karistamise taotlust; osalt objektiivsete andmete kogumist nii kaebealuse poolt kui vastu, s. o. kohtu abistamist (aga mõistagi ka prokuratuuri, vangistusametite ja armamisinstantside); lõpuks ka hooldamist koos abistamisega kohtus või ka koos objektiivsete andmete kogumisega kohtule.

Sotsiaalse kohtuabistuse kui objektiivsete andmete kogumise (sots. kohtuabistuse levinuma vormi) huviobjektiks on mitte konkreetne tegu, vaid tegija isiksus; sihiks — muretseda materjale, millele võiks tugineda karistusekohastamine, karistusetäitmine ja armamine (andmeid põlvnemise, kasvatus, eelsoodumuse, eriliste elamuste ja juhtude, perekonna, korteri, majandusliku seisundi, võimete, kalduvuste, tervisliku seisundi jne. kohta).

Mõnelt poolt nõutakse sots. kohtuabistusest ka järelduste tegemist andmetest, s. t. „sotsiaalset diagnoosi“, nähes just selles sots. kohtuabistuse olu.

Oluline on, et sots. kohtuabistust toimetavad kohtuasutistesse ja kriminaalpolitseisse mittekuuluvad jõud; erandina — ja ainult segavalt — nimetatakse sots. kohtuabistuseks ka kohtuasutiste eneste poolt toimetatavat andmete kogumist.

Väga erinevad on ka sots. kohtuabistuse organiseerimise vormid. Seda teostavad kas juba enne samalaadilisi sihte tao-

⁶ Tuleb kirjutada basis cranii ja mitte cerebri (nagu ta olemas praeguses seaduses).

⁷ Oskussõnade korrektuuri eest avaldan tänu prof. A. Valdes'ele.

telnud või eriti seks kujundatud eraühingud, aga ka ametiasutised, näit. hoolekande- kui ka erilised kohtuabistusasutised. Eriti vaieldav on küsimus, kas peaksid kohtuabistuse teostajaks olema eraühingud või aga kogukondlikud asutised või kohtunikude, prokuröride jne. juhatusel töötavad abistusasutised. Asutiste paremust põhistatakse materiaalse külje ja ühes sellega tegevusepüsivuse suurema garanteeritusega, asutiste autoriteetsusega, saladuste suurema garanteeritusega; eraühingute paremust — suurema usalduse evimisega, aastate kestel ammutatud kogemuste rohkusega. Tähtsamaid vaidlusküsimusi on ka tee, kas abistajateks peaksid olema palgalised või mittepalgased (küsimus pole sõltuv sellest, kas organiks on asutis või eraühing). Pooldatavam on mittepalgaline kui enam ja kergemini usaldust võitja.

Kohtuabistuse praegusest tegevusest annab üldpildi tegevuse ühtlustamiseks koostatud ühine kodukord. Selle järgi on kohtuabistuse ülesandeks andmete kogumine tegija isiksuse ja sotsiaalse miljöö kohta (vt. eespool), tehes seda kohtuasutiste nõudel. Kogutud andmed peavad olema objektiivsed, hinnanguvabad. Teateid kontrollib kohtuabistuse juhataja, kes neid algkujul või ümbertöötatud aruandena edasi saadab. Juhataja peab instrueerima andmeid koguvat abistajat, teda juhuga tutvustama. Kohati taotellakse ka abistajate erilist ettevalmistust.

Sots. kohtuabistuse vajadust põhistatakse peamiselt sellega, et kohtunik vajab abi tegija isiksuse selgitamisel, ja seda mitte ainult tulevikus — kriminaalõiguse reformimisel spetsiaalpreventsiooni printsiibi alusel, vaid ka nüüd. Kohtuasutised ise pole selleks võimelised, ka kriminaalpolitsei mitte. Puudub vajaline sotsiaalne ja psühholoogiline ettevalmistus. Ka on politsei suhtumine asjasse teine — ja peabki seda olema — kui sel, kellel ülesandeks süveneda isiksusse.

Küsimus aga on: kas on seks vajaline just „sots. kohtuabistus“, kohtuasutistesse mittekuuluvad organid? Siin leiab autor, et selle küsimuse vastamisel jääb vaatus- ja hindamisobjektiks ainult kohtuabistus objektiivsete andmete kogumise näol; kaebealuse hooldamine ja abistamine pole seotavad kohtuabistamisega, nii kaebealuse kasuks kui ka kahjuks kõnelevate andmete objektiivse kogumisega. Autor ei saa leppida kohtunikude ja prokuröride alahindamisega. Ka võib isiksuse uurimiseks anda prokuratuuri kätusesse vastava ettevalmistusega ametnikke. Mõistagi poleks see enam sotsiaalne kohtuabistus. Ka soovib autor isiksuse uurimisel kasustada veel teisigi allikaid (peale keskustelu uuritavaga ning järelepärimiste toimetamise tema perekonnas ja ümbrusinimeste juures): haiguslugusid, karistusetäitmise ja hooldamise akte, küsimuslehtede täitmist ja eluloo kirjutamist uuritava poolt. Seal, kus kohtunikud, prokurör ja kriminaalpolitsei üksikud ametnikud sotsiaalselt ja psühholoogiliselt küllaldaselt ette valmistatud ja kus kasustatakse loendatud lisaallikaid, seal autori

arvates pole sots. kohtuabistus tingimata vajaline. Ka on see abistus seotud mõnegi ohuga õigusemõistmisele. Autor ei eita aga oma elujõulisust ning kasulikkust näidata suutnud sots. kohtuabistamist üldse, vaid ainult kui ainsat, tingimatut vahendit.

H. K.

Riigikogu tegelus.

Riigikogu tegevuses veebruarikuul 1932 võib märkida järgmist:

1. Vabariigi Valitsus esitas Riigikogule järgmised seaduseelnõud: Eraõppeasutuste seaduse muutmise seadus; Kindlustuslepingute osas Balti Eraseaduse täiendamise seadus; Tööliskoja seadus; Pedja jaama laiendamiseks maade sundvõõrandamise seadus; Tariifinõukogu seaduse muutmise seadus; Maanteed seadus § 40 täiendamise seadus; Pagaritööstuses öötöö keelu seaduse §§ 5, 8 ja 9 muutmise seadus; Välismaalastele teenistusloa andmise seadus; Maal asuvate kinnisvarade kinnisvaramaksu muutmise seadus; Omavalitsuste maksuseaduste muudatuste seaduse muutmise seadus; Suvitus- ja ravitsuskohtade seaduse muutmise seadus.

2. Riigikogu liikmete poolt esitati Riigikogule järgmised seaduseelnõud: Eesti Vabariigi Põhiseaduse muutmise seadus (rkl-d J. Soots ja H. Kukke); Kohtute seaduse § 365 muutmise seadus (rkl-d J. Teemant, T. Kalbus, R. Eliaser, O. Strandman, J. Klesment ja H. Kukke); Põllutöölise tööaja ja palgaolude korraldamise seaduse maksvusetuks tunnistamise seadus (rkl-d K. Tamm ja J. Saar); Pagaritööstuses öötöö keelu seaduse muutmise ja täiendamise seadus (rkl. J. Vilms).

3. Riigikogu võttis vastu järgmised seadused: Vallasvara aresti alla panemise ja müügi asjus Tsiviilkohtupidamise seaduse täiendamise seadus; Endiste gildide varade korraldamise seadus; Eesti-Soome kaubanduse- ja laevanduselepingu muutmise protokollkiinnitamise seadus; Raadio saate- ja vastuvõtuseadiste loata ülesseadmise ja kasutamise kohta käivate karistuseeskirjade muutmise seadus; Rahvusvahelise põllumajandusliku hüpotekaarkrediidiseltsi asutamise konventsiooni, asutamiskirja ja põhikirja kinnitamise seadus; Kohtumaksude ja -kulude asjus administratiivkohtu korra muutmise seadus; Avarii ja dispashi seadus; Tollitariifid; Asunduskapitali 1931./1932. a. lisaeelarve ja Tervishoiupersonaali kutsetegevuse seadus.

4. Riigikogus katkestati majandusministri ettepanekul Kreenholmi puuvillasaaduste manufaktuuri osatühisusele veejõujaama laiendamise ja energia edasiandmise kontsessiooni põhilause seaduseelnõu arutamine eelnõu II lugemisel pärast seda, kui eelnõu pealkiri oli tagasi lükatud ja § 1 muudetud kujul vastu võeti.

5. Riigikogu komisjonide tegevus. Rahaasjanduse komisjon laiendatud koosseisus arutas kogu kuu riigi 1932./33. a. eelarvet. Eelarve läbivaatamiseks moodustatud alamkomisjonid lõpetasid kõik oma töö. Rahaasjanduse komisjoni üldkoosolekutel suudeti võtta vastu pool eelarvest.

Üldkomisjon pühendas suurema osa oma koosolekuist Põllupidajate võlgade korraldamise seaduse läbivaatamisele, milles olulisi parandusi tehti. Eelnõu jäi veel komisjoni kolmandale lugemisele.

Rkl-te J. Soots'i ja H. Kukke poolt esitatud Põhiseaduse muutmise seaduse eelnõu läbivaatamiseks valis Riigikogu 26. veebruaril 1932 erikomisjoni. Samal päeval konstrueerus komisjon. Juhatajaks valiti J. Soots, abideks T. Kalbus ja K. Ast. Aruandjaks määrati J. Uluots ja abiks H. Kukke.

6. Poliitilistest sündmustest võiks märkida: 1) Jaanuarikuul (29) tagasi astunud K. Pätsi kabineti asemele valis Riigikogu 19. veebruaril 1932 J. Teemandi kabineti; Riigivanem J. Teemant esines uue valitsuse deklaratsiooniga 26. veebruaril. Deklaratsioonivaidlused lõukati märtsikuule. 2) Põllumeestekogude ja rahvaerakonna esindajaina esitasid J. Soots ja H. Kukke 28. jaanuaril rahvaalgatuse korras Riigikogu juhatausele E. V. Põhiseaduse muutmise seaduse eelnõu. Sellele eelnõule andis Riigikogu juhatus käigu.

Riigikohtu tegelus.

Administratiivosakond.

Kas Vabariigi Valitsuse 1920. a. 29. aprilli ja 1924. a. 23. aprilli määruse § 4 märkuse ning Äutasumaa tarvitamise seaduse §§ 3 ja 6 kohaselt kaotavad üldse pensioniõiguse kodanikud, kellele isearalise vahvuse eest autasuks maa määratud, ükskõik kui suur tulu sellest maast ka oleks?

Rahvaväelaste ja nende perekondade pensioni seaduse § 30 p. 1 ja § 31 teise lõike järgi (RT 26/27—1920) oleneb pensionimääramine rahvaväelasele tema sissetuleku suurusest ja selle järgi ei kanna selle seaduse põhjal määratud pension harilikku pensioni ilmet, mis määratakse selle saamiseks õigustatud isikule, olenemata tema varanduslikust seisukorrast, vaid kannab rohkem toetuse ilmet isikule, kellele ei ole sissetulekut enese ülalpidamiseks. Rahvaväelaste ja nende perekondade pensioni seadus ise ei tee mingit vahet pensionimääramisel isikute vahel nende teenete järgi ning pensionimääramine

ja maksmine kõigile oleneb nende sissetuleku suurusest. Autasumaa tarvitamise seaduse § 6 määrab, et langenud sõdurite perekonnaliikmed ja vähemalt 40% tööjõudu kaotanud sõdurid, kes selle seaduse põhjal maad kasustama hakkavad, kaotavad pensioniõiguse. Sama seaduse § 1 järgi võisid selle seaduse § 3 alusel maad kasustamiseks saada Ajutise Valitsuse 1918. a. 20. dets. määruse (RT 9—1918) kohaselt ka isikud, kes Vabadussõjas osutanud iseäralist vahvust. Nende kohta § 6-s ei ole öeldud, et nemad kaotavad pensioniõiguse maakasustamise algusega. Samuti on Vabariigi Valitsuse määruhes 29. apr. 1920. a. ja 23. IV 1924. a. (RT 78/80—1920 ja RT 57—1924) § 4-s ja § 4 märkuses ette nähtud, et pensioni kaotavad üksnes Vabadussõjas vigastatud sõdurid ja langenud sõdurite perekonnaliikmed, aga mitte isikud, kes iseäralise vahvuse eest maad on saanud. Autasumaa tarvitamise seaduse § 6 ja ühes sellega ka Vabariigi Valitsuse 1920. a. 29. apr. määruse § 4 järgi kaotavad pensioniõiguse Vabadussõjas vigastatud sõdurid ja selles sõjas langenud sõduri perekonnaliikmed selle asjaolu enese tõttu, et nemad on Autasumaa tarvitamise seaduse alusel maad kasustamiseks saanud, hoolimata sellest, kui suur sissetulek selle maa kasustamisest võib olla. Nende isikute kohta, kellele on maad kasustamiseks antud sõjas osutatud iseäralise vahvuse eest, ei ole seda erandit tehtud ja pensionimääramine neile isikutele peab toimuma Rahvaväelaste ja nende perekondade pensioni seaduse üldistel alustel, s. o. ka § 30 p. 1 ja § 31 teise lõike kohaldamisel, s. t. et pensioni määramine ja maksmine neile oleneb nende sissetuleku suurusest.

(Rkha t. nr. 577 II -- 1931.)

Kui autoomanik autot tuluallikana ei ole kasustanud, kas siis võib autoga ühenduses olevaid kulusid tulumaksustamisel arvesse võtta?

Vastus: eitav.

Tulumaksuseaduse § 3 põhjal arvatakse tulumaks maksualuse eelmise aasta kogutulude põhjal, olgu need ükskõik missugusel kujul või missugustest allikatest saadud. Sama seaduse § 10 on tähendatud, et tuludeks liikumata varandustest ja kaubanduslikkudest, tööstuslikkudest ja muudest tulutoovaist ettevõtetest loetakse rahalised või rahalise väärtusega tulud. Sellest selgub, et tulumaks arvatakse tulude pealt, mis on saadud tulutoovaist ettevõtetest ja tulutoovaist allikatest. Tulutoovate ettevõtete-allikate all tuleb mõista niisuguseid ettevõtteid või allikaid, mis sellistena on kasustatud ja mis mingisugust tulu annavad, olgugi et ettevõtte (allika) kasustamise lõpptulemusel kulud ületavad tulud. Edasi on Tulum. sead. § 11 ette nähtud, et tuludest liikumata varandustest, kaubanduslikkudest, tööstuslikkudest ja muudest tulutoovaist ettevõtetest arvatakse maha varanduste ja ettevõtete kasustamisega ühenduses olevad kulud. Sellest nähtub

jällegi, et kulud kuuluvad mahaarvamisele tulutoovaist ettevõtetest ja varandustest saadud tuludest. Kui keegi oma autodest pole üldse mingisugust tulu saanud, sest et ta neid pole kasustanudki, siis ei saa tema autosid tulutoovaks ettevõtteks või tuluallikaks lugeda. Ei ole ta autosid tuluallikana kasustanud, siis ei saa ka nende autodega ühenduses olevaid kulusid arvesse võtta.

(Rkha toim. nr. 644 II—1931.)

Kas laste- ja vanadekodude juurde kuuluvate talude maad on kinnisvaramaksust vabad?

Vastus: eitav.

Maal asuvate kinnisvarade kinnisvaramaksu seaduse muutmise seaduse (RT 57 — 1930, sead. nr. 387) § 2 p. 2 järgi on kinnisvaramaksust vabastatud üldtarvitamiseks määratud riigi, omavalitsuste ja usuühingute ning nende liitude kui ka heategelikkude, hoolekandeliste ja haridusliikkude ühingute ning nende liitude päralt olevad varad või nende osad (kirikud, surnuaiad, palvemajad, muuseumid, platsid, lastekodud, vanadekodud, ravilad jne.). Maksuvabade varade näitlikust loendist nähtub, et eeltoodud seaduse määrus käib peaausjalikult üldtarvitamiseks määratud riigi, omavalitsuste jne. päralt olevate asutiste hoonete kohta, aga mitte nendele asutistele kuuluvate või tarvitada antud maa-alade kohta. Maa-ala kinnisvaramaksust vabastamise juhud on otseselt sama seaduse paragraafi punktides loendatud: p. 4 — „riigi raudtee liin ühes raudtee jaoks eraldatud maaribaga... tagavara maad raudteejaamade laiendamiseks...“, p. 5 -- „ühendusteed ühes nende juurde kuuluvate päraldistega (Maanteede seaduse § 10)“, p. 6 — „kaitsevæele ja kaitseleidule kasutamiseks antud maa-alad, nagu laske- ja laagriplatsid, polügoonid, aerodroomid jne.“, siis p. 9 järgi on kinnisvaramaksust vabastatud, näiteks, koolimajad ja muud heategevuse otstarbeks määratud hooned, kui need ei ole üürile antud, kuid koolimaade, samuü heategevuse otstarbeks määratud maade kohta ei ole tähendatud, et need sellest maksust vabad oleksid. Kõigist eeltoodud seaduse määrustest tuleb järeldada, et laste- ja vanadekodud on kinnisvaramaksust vabad, kuid maksuvabadeks ei saa lugeda laste- ja vanadekodude juurde kuuluvate talude maid.

(Rkha t. nr. 899 II — 1931.)

M. T.

Tsiviilosakond.

Mis on „katastrimets“?

„Katastrimets“ esineb Eesti Vabariigi seadusandluses esmakordselt Maaseadusega võõrandatud maal el asetsevate väiketalude rendivahekorra uuendamise kohta (RT nr. 51/52—1924. a., seadus nr. 16,

§ 2, märke 2). Sõna kataster tähendab kinnisvara hindamise andmeid, nende kogu või raamatut maksude ning andamite võtmiseks ja orjuste täitmiseks kiinnisvaralt. Sellised andmete kogud olid 1924. a. seaduse ilmumise ajal talude juures vakuraamatud ja Lõuna-Eesti endisis Liivi kubermangu osis veel 4. VI 1901. a. seaduse (VSKK 1901. a. art. 1391) põhjal toimetatud hindamise andmed. Katastrimets on seega 1924. a. seaduse mõttes mets, mis on sellisena tähendatud vakuraamatuis või jälle 1901. a. seaduse põhjal ette võetud hindamistes. (RkhT t. nr. 737—1931.)

Kas varemini kinnistusjaoskonda jõudnud ja tagajärjeta jäetud kinnistuspalve omab sel juhul, kui erakaebus kinnistamise tagajärjeta jätmise üle rahuldati ja rahukogu, kui edasikaebeinstants, kinnistusjaoskonna ülemale ette kirjutas kinnistuspalve rahuldada, mingisugust sissekandevanust nende õiguste ja märkmete suhtes, mis on kinnistatud vaheajal, s. o. peale kinnistuspalve tagasilüket kuni selle kinnistamiseni edasikaebeinstantsi käsul?

Riigikohus on küsimuse lahendamiseks muu seas järgmist seletanud.

Ainult vastava märkme sissekanne kinnistusregistrisse (Not. sead. §§ 367, 316 p. 5), et antud on kaebus kinnistusjsk. ülema määruse peale, kindlustab tagasilükatud õigusele vanuse järgnevate sissekannete suhtes. Pole aga asjaosalised kaebuse andmisel kinnistusjsk. ülema määruse peale taotelnud vastava märkme sissekandmist kinnistusregistrisse, siis ei anna kinnistuspalve esitamine ja selle rahuldavaks tunnistamine edasikaebeinstantsi poolt mingit vanust vahepeal sissekantud õiguste vastu. Mis puutub vanusesse üldse, siis esineb see sõna Not. sead. §§ 317 ja 354. Esimese paragraafi (317) viimases lauses mainitakse, et kinnistusraamatuisse kantud märkmed hoiavad alal nende läbi kindlustatud õiguse vanuse (eesõiguse, paremuse) märkme tegemise ajast arvates ja annavad sellele õigusele kohusliku jõu kinnisvara kohta õigusi omandanud isikute suhtes, kelle õigused on kinnistatud hiljem kui need märkmed. Not. s. § 354 p. 3 nõuab, et kinnistusjsk. ülema määrus peab sisaldama eneses vanuse äratähendamist, kui mitu ühel ja samal ajal sisse tulnud taotlust või palvet puudutavad ühte ja sedasama kinnisvara ja mõnel neist on vanus teiste ees või kui on palutud märkmega kindlustatud õiguse kinnistamist. Vanus, s. o. teatud paremus, eesõigus võib olla tekkinud kas seaduse käsul või jälle poolte kokkuleppel. Arvamus, nagu annaks Not. s. § 350 ette nähtud taotluste ja palvete läbivaatamise järjekord sama vanuse kui Not. s. §§ 317 ja 354, ei leia ühtegi kinnitust seaduses. Kui ka kinnistusjsk. ülem esimesel korral eksis, jättes tagajärjeta kinnistuspalve seadusliku põhjusega, ei halva see eksimus pärastiste sissekannete läbi omandatud õiguste jõudu. Seda seisukohta kinnitab ka Not. sead. § 368, kus kõneldakse vigadest, mis juhtunud kinnistuses ja kuidas neid parandada uue määrusega.

Selle §-i lõpp ütleb selgel ja kategeoorilisel kujul, et säärasel uuel, viga parandaval määruel pole mingit jõudu nende isikute suhtes, kelle õigused on kinnistatud enne uue määruel tegeuist, välja arvatud ainult juhud, kus kohtulikue korras on kindlaks tehtud nende isikute halb usk kinnistuepalve avaldamisel. Kinnistuepalve ekslikult tagajärjeta jätmine on analoogiline nähtue kinnistamisel juhtunud veaga (Not. s. § 368). Kui juhtunud vea puhul tehtud uus määrue ei vähenda hilisemate sissekannete jõudu, siis samuti ei tee seda erakaebue korras (Not. s. § 365) kinnistuejsk. ülema määrue peale saavutatud sissekanne, kui polnud kindlustatud kinnistatav õigus Not. s. § 316 p. 5 mainitud märkuega.

(RkhT t. nr. 804—1931.)

Millised alimentide hagid alluvad RČ 171/172 — 1925 avaldatud Rahukohtunikkuue kohtuallumue muutmise seadue põhjal rahukohtunikule?

RT 171/172—1925 avaldatud Rahukohtunikkuue kohtuallumue muutmise seadue järgi (TKS § 1806 p. 7) alluvad rahukohtunikule kõik alimentide hagid, hagihiinnast sõltumata ja vahet tegeuata, mis alusest alimentide maksuise kohustis tekkinud; s. o. olgu alimentide aluseks seadue ettekirjutis, leping või testament, alluvad säärased hagid esimeses astmes mainitud 1925. a. seadue jõusseastumisest peale rahukohtunikule. Seepärast osutub ekslikuks arvamus, nagu näeks see seadue ette ainult seadue põhjal tekkinud alimendikohustist, mitte aga hagnosis, millega taotellakse lepinguga kindlaks määratud ülalpidamise andmist.

(RkhT t. nr. 910—1931.)

T. G.

Varia.

Esimene Läti õigusteadlastepäev.

Kuna meil Eestis varsti juba üheteistkümmendat õigusteadlastepäeva peetakse, jõudsid Läti juristid alles nüüd esimeseks kongressiks Riiga 24., 25. ja 26. jaanuaril s. a. kokku tulla. Kongress oli võrdlemisi arvukas; umbes 500 juristi oli 24. jaanuariks avamiskoosolekule ajaloolisse Mustpeade hoonesse kogunenud, kus neid tervituskõnega vabariigi president vastu võttis ja neile isegi väikese etteheite tegi: juristide osavõtt seadusandlikust tööst olla tänini olnud liiga vähene.

Kongressi juhatajaks valiti notar Purgal, kelle hooel olid toimunud peaasjalikult kongressi eeltööd. Temal oli õnnestunud kong-

ressile kutsuda referentidena kõiki silmapaistvamaid kodumaa juriste parlamendist, kohtust, advokatuurist. Kongressil olid tugevasti esindatud vähemusrahvaste juristid. Mitmed referaadid peetigi vene ja saksa keeles. Üldse näib Lätis vähemusrahvustest juristide arv palju suurem olevat kui meil Eestis ja nende keskel leidub palju aktiivseid isikuid.

Kongressi töökorraldus erines tunduvalt meie õigusteadlastepäevadel kujunenud korrast.

Kongress jagunes nelja sektsiooni (tsiviil-, kriminaal-, avalik-õiguslik ja juriidilise hariduse ning kutsekorraldamise sektsioon), mis töötasid lahus. Üldkoosolekut peeti esimesel päeval, kus arutusele tulid mitmed üldtähtsusega referaadid. Nii esinesid siin: dots. A k m e n t i n — Läti seadusandlus; van. adv. A. B e r g — Põhiseaduse küsimusi; dots. D i s c h l e r ja rahvasaadik C i e l e n s — Rahvalgatus ja referendum; van. adv. H o l z m a n n, S c h m i d t, D s e l s i t — 1930. a. Nuhtlusseadus; prof. K r u g l e v s k i — Balti riikide kriminaalkodeksi reformi küsimusi; prof. B u k o v s k i — Pere-konna- ja pärandusõiguse põhialustest; prof. S i n a i s k i — Praegusaja eraõiguse teooriast ja praksisest; senaator O s o l i n — Riigi vastutus ametnikkude tegevuse eest.

Üldkoosolekul vaidlusi ei peetud. See toimus vastavais sektsioones. Igas sektsioonis peeti veel hulk referaate. Üldse oli kongressi päevakorras 45 referaati. Muidugi ei võinud säärase arvu juures referaadid eriliselt põhjalikud olla, kuid nähtavasti oli kongressi korraldajate peaeesmärk anda üldist pilti tähtsamaist juriidilistest päevaküsimustest, iseseisvuse ajal vastu võetud seadusist ja anda näpunäiteid teoksilolevate uute seaduskavade väljatöötamisel. Vaidlustel, mis kohati kujunesid paljugi ägedaks (läti temperament!), puudutati mõndagi valusat küsimust. Näit. selgus, et Läti ülikoolis juristide ettevalmistus mitmeti lonkab. Van. adv. J. S c h m i d t oma esitises rõhutas, et teaduslikku tööd ülikoolis tehakse vähe. Üliõpilased valmistuvat eksamitele konspektide abil. Diplomitööd olla kirjaoskammatult ja lapsikult koostatud. Korporatsioonid soodustavat logeemist ja onupojalikku protektsionismi. Üliõpilaste igatsuseks olla diplom; selle tõttu ollagi ülikool muutunud mingisuguseks eksamineerimise masinaks. Noored advokaadid olla nigelalt ette valmistatud, neil olla omapärane arusaamine kutse-eetikast. Ühe sõnaga — Lätit ähvardavat poolharitlaste inflatsioon. — Leidus aga siiski kõnelejaid, kes asju ei käsitelnud nii pessimistlikult. Näit. dotsent D i s c h l e r väitis, et Läti ülikoolis tehakse tõsiselt tööd, ka õigusteaduskonnas arenevat kõik enam-vähem normaalselt. Ka juristide ületoodangut ei maksvat karta lähemas tulevikus, sest juriste ootavat mitmel alal laialdane tööpõld, näit. omavalitsuses.

Ka advokatuuri korraldus kutsus esile lahkuminevaid arvamusi. Sama J. Schmidt leidis, et advokaatide juurdevoolu tuleb otsustavalt takistada. Juba praegu olla advokaatide arv tunduvalt ületanud normi. Paljud advokaadid olla töötä. Vastastikune võistlus olla terav, eetikavastane. Abinõusid ei valitavat. Ülikool paiskavat aga aina uusi juriste juurde. Seepärast olla kõigiti tervitatavad abinõud, mis advokaatide nõukogu uute advokaatide juurdevoolu takistamiseks maksma pannud (van. advokaadil võib olla ainult 1 abi, ja 3 aasta vältel peale van. advokaadiks saamist ei või see omale võtta abi). Referent omalt poolt soovitas veelgi mõningaid abinõusid; nii arvas ta tarviliku olevat iga juristi, kes soovib van. advokaadi abiks saada, eksamineerida tähtsamais õigusteadlikes aineis. Samuti olla hädatarvilik kõvem järelevalve advokaatide tegevuse ning eetika üle. Eraadvokaatide instituut tulevat kaotada.

Mõned oponendid, eriti vähemusrahvuste ringkondadest, soovitasid van. advokaatide seisuse üldse likvideerida, sest nüüd toimuvat seisusse vastuvõtt arutihti poliitilistel ja rahvuslikkudel kaalutlustel. Nõukogu oma äraütlemisi ei põhistavat ja mingit edasikaebust kehtiv korraldus ei võimalda. Van. adv. Friedenberg oma referaadis soovitas advokaatide nõukogu ülesanded panna kohtule. See esitis siiski suurt poolehoidu ei leidnud. Küll arvati mõnelt poolt tarvilikuks, et nõukogu äraütleva otsuse peale võiks lubada edasikaebust kohtupalatile. Mingile ühisele seisukohale siiski ei jõutud ning resolutsiooni üldkogule ei esitatud vastuvõtmiseks. Üldiselt aga näib, et Lätis advokaatide inflatsioon on palju tõsisem kui Eestis ning et siin vaba komplekteerimise põhimõtetest tegelikult on juba loobutud. Advokaatide üldine moraalne tasapind, eriti nooremate hulgas, näib tekitavat muret.

Kohtukorralduse alal soovitati rahukohtunikkuude võimkonda suurendada. Ringkonnakohtuid soovitati reformida, asendades neid üksikkohtuga igas maakonnalinnas. Kuid ka siin piirduti eslotsa üldiste läbirääkimistega, ilma et mingit lõplikku seisukohta oleks vastu võetud. Samane tulemus oli ka peaaegu kõigi teiste seksioonides arutatud ja debateeritud küsimuste suhtes. Kongressi töö kandis selle tagajärjel puhtinformatsiooni laadi. Oli näha, et valdav enamik osavõtjaist polnud jõudnud kongressil ohtralt pakutud materjali ja sagedasti diametraalselt lahkuminevaid seisukohti läbi mõelda.

Üldkoosolek tuli jälle kokku viimasel kongressipäeval. Siin kandis seksioonide juhatajad vastavad töötulemused ette, esitades vastuvõtmiseks resolutsioonid. Üldpõhimõtetel võeti hääletamisele ainult säärased resolutsioonid, mis olid seksioonis leidnud üksmeelset heakkiitu. Vaieldavad probleemid jäeti lahutiseks.

Väärksid tähelepanu tsiviilõigusliku seksiooni poolt esitatud ja suure enamikuga vastu võetud järgmised resolutsioonid.

1) Sen. Conradi referaadi puhul võeti vastu sooviavaldis, et tsiviilprotsess täiendataks normiga, mille järgi kohtul võimalik oleks tõendina kasustada poole enese seletusi tema kasuks, mida ta kinnitaks vandega või tõele vastavuse kohustisega, kandes vale eest kriminaalvastutust. Olgu tähendatud, et säärane norm leidub peaaegu igas Lääne-Euroopa protsessis.

2) Prof. Bukovski esitisel tunnistati kiireloomuliseks perekonna- ja pärandusõiguse reform. Vastav eelnõu töötatudki juba 1921. a. kohtuministeeriumis välja, kuid saeima juriidilise komisjoni omaaegsel vastuseisul jäänud eelnõu seisma. — Kongressi suur enamik pooldas abikaasade varanduslikkudes vahekordades seadusjärgse normina varalahusust.

3) Konkursireform leiti samuti olevat kiire ja hädavajalik, kuna vana Vene seadus sugugi elunõudeid ei rahuldavat. Loeti tarvilikuks, et selles küsimuses Eesti, Läti ja Leedu katsuksid seaduse põhialustes kokku leppida.

Kongressil peetud referaadid, samuti läbirääkimised otsustati avaldada eriraamatuna. Järgmine kongress määrati pidada kahe aasta pärast.

T. G.

Uue Tsiviilkohtupidamise seadustiku eelnõu.

Eelnõu, mille Kohtuministeeriumi juures 1927. a. asutatud komisjon välja töötanud, on lõpuks valminud ja 1932. a. jaanuari lõpul Kohtu- ja Siseministeeriumi poolt laiali saadetud kollegiaalkohtuasutistele seisukoha võtmiseks ja arvamuste avaldamiseks, mida soovitakse 1. aprilliks k. a. saada. Nagu teada, kuulusid eelnõu valmistamise komisjoni peale J. Jaaksoni, kui juhataja; Riigikohtu esimees K. Parts, Kohtupalati os. esimees K. Gyldenstuppe ja liikmed J. Ermas ning H. Kasse, kodifikatsiooni osak. juhataja, praeg. kohtuminister Reinhold, kod. osak. liige E. Vender ja prof. J. Uluots; tegelikult on K. Parts ainult alul sellest tööst osa võtnud, samuti on ka J. Jaakson oma otseste ülesannete pärast viimasel aastal sellest tööst vähe saanud osa võtta.

Eelnõu on koostatud kehtiva Tsiviilkohtupidamise seadustiku alusel, alal hoides, nii palju kui võimalik, ka selle redaktsiooni, ja kasustades sealjuures parandusi, mis omal ajal Vene Uue Tsiviilseadustiku eelnõu väljatöötamisel oli kavatsatud maksma panna, peale selle ka Saksa, Austria ja teisi protsess. seadusi ja meie oma uuemaid seadusenovelle.

Eelnõu sisaldab 413 litografeeritud poognaleheküljel 1805 paragraafi järgmise jaotusega: üldeeskirjad §§ 1—37. Esimene raamat: Võistlustoimetus §§ 38—838 järgmiste osadega: I. Toimetus ringkonnakohtus. II. Edasikaebamise kord ringkonnakohtu otsuste peale. III. Tähtjad. IV. Kohtukulud. V. Toimetus jaoskonnakohtute juures

(§§ 794—858). VI. Erandid võistlusprotsessi üldkorrast. Teine raamat: Täitmistoimetus §§ 1028—1452 järgmiste osadega: I. Üldeeskirjad. II. Täitmine rahalistes nõuetes. III. Muud täitmisviisid. IV. Elukohast lahkumise keeld ja nõude rahuldamise abinõu otsingud. V. Välisriigi kohtu otsuste täitmine. Kolmas raamat: Hoiu toimetus §§ 1453—1805 osadega: I. Üldeeskirjad. II. Teovõimetuks tunnistamine. III. Toimetused perekonnaõiguse alal. IV. Toimetused pärandusõiguse alal. V. Kinnisvara väljaost. VI. Toimetused nõudeõiguse alal. VII. osa. Väljakutse toimetus.

Tähelepanu eelnõu ilmumisele juhtides tahaksime loota, et temaga meie õigusteadlaste peres laialt tutvutaks ning ta asjalikku hindamist leiaks. Kahjuks, peab ütleva, on aeg arvamuste avaldamiseks määratud liiga lühike. Vaevalt saadakse selle aja kestel eelnõusse küllaldaselt süveneda. Seda suudetakse ehk suvisel vaheajal, nii et sügiseks võiks loota põhjalikumaid arvamusi eelnõu kohta saada. Ka on eelnõud liiga vähesel arvul tutvustamiseks saadetud, näit. rahukogudele ainult üks eksemplar. Kui eelnõu väljatöötamiseks on nii palju aega ja jõudu kulutatud, siis peab ka tema põhjalikumalt läbivaatamist võimaldama neile, kes selles kompetentsed on, ning ühtlasi teda ka suuremal arvul kättesaadavaks tegema.

—s.

Sõjaringkonnakohtute kohtunikude osavõtt kodanlike kohtute tööst.

Et kodanlikud kohtud juba pikki aastaid tööga üle koormatud, nende koosseisu aga riigi majandusliku kitsikuse pärast suurendada ei taheta, on Riigikohtu esimees Kohtu- ja Siseministeeriumile soovitanud kasustada Sõjaringkonnakohtu kohtunikke kodanlikes kohtuis. Sõjaringkonnakohtute töö oli sõja ajal ja esimestel aastatel pärast sõda üpris suur, on nüüd normaaloludes aga üsna väikeseks jäänud — nii näit. on viimastel aastatel Sõjaringkonnakohtul toimetada olnud umbes 140—150 asja aastas, samal ajal kui rahukogudes juba üksiku kohtuniku peale kaks-kolm korda rohkem langeb. — Sõjaringkonnakohtu esimeest ja kohtuliikmeid võiks osa võtta lasta Tallinna-Haapsalu Rahukogu, aga ka Kohtupalati töödest, mis võiks toimuda vastavate kohtuesimeeste omavahelisel kokkuleppel. Samuti on soovitatud lubada Kohtupalati prokuröriale kokkuleppel sõjaväeprokuröri kasustada Sõjaringkonnakohtu uurijaid eeluurimiste toimetamiseks. Eelkäänud läbirääkimised on vastavates valitsuskondades pooldamist leidnud ja kuna asja teostamiseks ka juba kavand on koostatud, võib arvata, et algatus veel käesoleval talvel tagajärgi annab.

Vastutav toimetaja: **F. Karlson.** Väljaandja: **Tartu Õigusteadlaste Selts.**

K. Mattieseni trükikoda O/Ü., Tartus, 1932.

LAHEMAD KAASTÖÖLISED.

S. Csekey, V. Ditmar, R. Eliaser, E. Erdmann, D. Grimm, K. Gyldenstubbe, J. Jans, H. Jucum, P. Kann, F. Karlsson, A. Luiga, J. Lõo, H. Madisson, N. Maim, A. Piip, P. Poom, M. Pung, K. Saarmann, K. Selter, M. Taevere, O. Tief, I. Tjutrumov, K. Trakmann.

KAASTÖÖLISTELE!

Ajakirja mahutavuse tõstmiseks on nõutav, et juriidilises ajakirjas „Õigus“ avaldamiseks saadetud artiklid oleksid võimalikult kokku surutud. — Trükivigade vältimiseks on tarvilik, et käsikirjad oleksid kirjutatud selgestiloetava kirjaga, parandusteta ja vahelekirjutusteta; eriti soovitatav masinakiri (vähemalt 3 sm laiuse vaba äärega). — Tarvitamist leiavad ainult trükivalmis käsikirjad; korrektuurides on lubatud vaid trükivigade parandus ja äärmisel juhul üksikute sõnade muutmine. — Soovi korral saadetakse autorile esimesest korrektuurist äratõmme, mis viivitamata tuleb tagasi saata. — Toimetus jätab enesele õiguse käsikirju lühendada. Ühtluse tõstmiseks alluvad kõik käsikirjad keelelisele korrektuurile. — Avaldamata jäänud artiklite käsikirjad saadetakse tagasi ainult vastaval, käsikirjale juurde lisatud soovil. — Autorid võivad saada artikleist äratõmbeid, missugune soov tuleb märkida käsikirjale ühes äratõmmete hulga äramärkimisega. Äratõmmete, artiklis kasutatud kli-seede ja toimetuse kaudu tehtud tõlgete kulud kannab autor.

Käsikirjad saata aadressil: „Õiguse“ toimetus, Tartus, Aia tn. nr. 35.

X Õigusteadlaste Päeva protokollid

(referaadid ja läbirääkimised) üksikmüügil saadaval. 80 lk.

Hind 1 kroon.

Tellida „Õiguse“ talitusest, Tartu, Aia tän. 35.

Hinna ettesaatmisel kas rahas või postmarkides saadetakse raamat tellijale postikuludeta kätte.

1932. a. ilmub juriidiline ajakiri

„ÕIGUS“

kolmeteistkümne aastat.

TOIMETUS:

R. Rägo (peatoimetaja), E. Ein, K. Grau, T. Grünthal, A.-T. Kliimann, H. Kristal, E. Maddison, A. Palvadre, K. Parts, J. Uluots, A. Mägi (toimetuse sekretär).

Sisuks juriidilised artiklid, kodu- ja välismaa seaduseandluse ülevaade, kodu- ja välismaa kohtute tegelus; eriti rõhutatakse Riigikohtu tegeluse käsitlemist.

Lisana annab „Õigus“ Riigikohtu 1930. a. ja 1931. a. otsuseid.

Lähemateks kaastöölisteks on Tartu ülikooli õigusteaduskonna õppejõud, riigikohtunikud, vanemad kohtutegelased jne.

Aasta jooksul ilmub 10 numbrit.
Numbri suurus ühes lisaga 48—64 lk.

Tellimishind: **7 krooni** aastas, üksiknumber **75 s.**

On veel saada ajakirja eelmisi aastakäike hinnaga (ühes lisaga): 1920. a. — 1 kr. 50 s., 1921. a. — 3 kr., 1922. a. — 8 kr., 1923. ja 1924. a. — 4 kr., 1925., 1926., 1927. ja 1928. a. — 4 kr. 50 s., 1929., 1930. ja 1931. a. — 7 kr.

Toimetuse ja talituse aadress: **Tartu, Aia tän. nr. 35, telefon nr. 81.**

Tellimisi võtavad vastu kõik postiasutised.

Hind 75 senti.